

ROL

OBRÁZKOVÝ ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUHLÝ-SYTNIAŇSKÝ.

Roč. IV.

Turč. Sv. Martin, 30. júna 1873.

Číslo 6.

Hajdúkova nevesta.

Poveš z bulharského života.

I.

Krásny je Balkan, krajší jeho sen nadejného mládenca. Nemení sa a je vždy bájočným. Sny mládenca sa minú a tie často i preklíname. Mládenče, miluj ty len preto sny mladosti; veď bez nich si hrudou a nie mládencom! I raj si utvor a nasad do neho kvetiny duše: tie ta potešia, keď svet preklínať budeš.

Pozrite že tie hory dupnické! Tam hore objímajú sa s oblakami, tu dolu jich potôčky a rieky umývajú; tam zelené údolia jich okrašťujú, tu pod nimi bohaté pole sa rozširuje a medzi nim odpočívajú si tiché dedinky. Slniečko nakochajúc sa dost, v tej kráse zapadá, aby si odpočinulo. Ptáčky prestávajú spievať pod večer, aby jich sestry Bulharky vo speve zamenily.

Nebe Bulharom, verným týmto jeho priateľom, stvorilo tú krásu, preto milujú a chránia si tak zmužile, tak vytrvale svoje švarné, čarokrásne kraje. A či viete, že je tu každé miesto krvou posvätené? Preto i spev ptáčkov je tu smutnejší, i rieky sú mutnejšie, i tie kvietky lúbeznejšie — a to

iste preto, že tu všetko ľudskú krv pilo. A či to Bulhar, že tak posvätil zem svoju, že ho všetko všade na bôlne pamiatky upomína, nikdy nezabudne?! Ktože kedy zabudol z vás, drahí bratia a sestry slovenské, na matku, ktorá vás pod srdcom nosila?

Kto zapomnel na sestru, ktorá brata svojho vrúčne milovala? A kto z balkanských bratov na zprznený Turkami chrám môže zabudnúť, v ktorom Bulhar znak nebeštana, krst svätý prijal?! U nás rozpomienky smutné takéto sú zriedkavé; Bulhari s nimi idú do neba.

Pri rieke Isker, ktorej Dubnica život dáva, leží dedinka Belina.

Z jednej strany chráni

ju Isker, z druhej menšie kopce hory dupnickej. Dve druhe strany chráni srdce Beličana.

Tie čisté domky, tie pekné sady, to úrodné pole je v Beline a jej okolí krásne.

Len pod Dupnicou tá Turbica, hrad kyajov¹⁾, špatí jej okolie, lebo tam býva zlý Turek.

¹⁾ Námestník bašov.

V Beline na kopci stojí kostolík, okráslený krížom, ktorý si Bulhar vo vlastnom dome svojom životom ochraňuje. Pri samom kostolíku je domček, hospoda Anastasova, belinského popova. Starý popa, verný otec dietok svojich, potešiteľ v kríži a vodca kríža Kristovho, sedí v izbe svojej a zdá sa, že pokojne počúva reči pri ňom sediaceho mladého Bulhara.

V izbe najdeš obrazy, na stole niekoľko kníh a pri dverách jako siaha dlhý dieferdan¹⁾ stojí opretý.

Marko, tak sa volá mladý Bulhar, hneď pozerá medzi rečmi na svoj dieferdan, hneď na pás pištoľami a dýkou okráslený, jakoby popovi chcel dosvedčiť, že dieferdan a dýka sú jeho svedkami. Markove čierne oči plné sú ohňa! Jeho havranné kadere vinú sa k pleciam a kabátce vyšívany ukrýva nepokojné srdce. A ten fúzík mladý! A tá ráznosť v obličaji! Nezávidíme okrasu tie Markovi, veď je on našim bratom.

„Marko,“ prevezme trasúcim hlasom reč popa, „Marko, porozumel som reči tvoje a presvedčil som sa o tom, že chceš odísť. Ja som nikdy v mládencovi ušlachtilý oheň nedušoval, ani v tebe mierniť a hasiť ho nebudem. My sme zrodení k tomu, aby sme bojovali a víťazstvo, ktoré si vybojovať máme, nás neminie. Ani mne sa už nelúbi ten hnílý pokoj; veď — hynieme! Búraj teda dieťa moje, keď Bulharsko milovať nesmieš! Ja za šesťdesiat rokov držiaval som v týchto rukách meč a svätý Pánov kalich; teraz len pamiatka blahá mi pozostala. Ruky sa už trasú, oči otmievajú a len duša je vždy živá. Ale i tá už skoro odíde k Pánovi.“

Tak hovoril, i prežehnal sa Anastas.

Marko zamyslel sa, jakoby sa svojej duše spytoval, kedy tá odíde k Pánovi.

„Verili sme fermánom²⁾ a bašom,“ začal ďalej hovoriť Anastas, „a my sme si hrob vykopali. Či najdeš ducha Obilčiov, Šomorína a Žukičov v národe našom? Či sväté evanjelium nešliapu nohami Bulhari sami, keď už Allahovi úctu vzdávajú? Nešťastný ja, že otcom smutnú zvesť odnesiem o jich

dietkach. Nešťastný ty, že nemáš sebe rovných súdruhov. Daj duchu môjmu mladé telo, a ja s tebou pôjdem, Marko! A kdeže chceš odísť?“

„Pôjdem na Balkan; tam budem slobodný. Tu ma čaká kôl, bastonada,¹⁾ alebo rozštvrtenie. Mám ja takú smrť potupnú podstúpif, otče? Nie, nedám sa tak zničif! Nemyslel som, že pre ten haračnikov²⁾ dom, keď ho podpálim, nebezpečenstvu sa vystavím. Svätý Bože, kto by sa nenasrdil na haračníka, ktorý sedí si len v dome a harač od Belinčanov a našich susedov zdiarsky prijíma, tak že celé rodiny vyšly na vnivoč? A komu on tú harač shromažďuje? Šajtanovi³⁾ Sotva s jednou odíde a už pre druhú prichádza. Otče, veď my Turkom žijeme! Ja sa hnevám na Turka, tak jako anjeli hnevajú sa na šajtana. Odkedy Turci v Bulharsku bývajú, odtedy nenie ani vlast naša lúbeznou. Tam sú tie mošeje.⁴⁾ tam ten biedny na prapore polmesiac, tam zase ti pekelní derviši!⁵⁾ Kto lúbi Turkami zprznené Bulharsko? Nikto! My ho nemôžeme milovať. Keď ten haračnik sedel doma, jako pavúk v sieti, a pred jeho domom národ ubiedený bedákal, zatvoril som na jeho dome dvere a podpálil strechu. Čo mu prorok, ktorého volal, nepomáhal?“

Spokojne díval sa Anastas na Marka, veď i duša jeho s Markovou rovne smýšľala. On ani sám nevedel, že vypovedal:

„Bulharsko nepadne!“

„Marko,“ riekol po chvíľke Anastas, „ja viem, že sa baša pre tvôj skutok na Beline vypomstí.“

„Nie, otče, on sa na Beline pomstif nesmie. Veď som oznámil bašovi, že ten dom Marko Dukyc podpálil. Teraz ale otče môj, musím už odísť. Bez tvojho požehnanja z Beliny neodídem. Či ma požehnáš?“

„A čo bude robiť tvoja nevesta?“

„Má matku a bratov.“

„Kamže chceš teda odísť?“

„Veliký je Balkan, on bude domom mojim. Je to síce krušno žif bez súdruhov, ale keď nie druhí, orli budú mojimi súdruhmi.

¹⁾ Puška. ²⁾ Rozkaz, právo písomné.

¹⁾ Trest, paličkami bijú sa podošvy. ²⁾ Haráč — daň. ³⁾ Satan. ⁴⁾ Kostolík. ⁵⁾ Mních.

Ti ma milovať budú, veď jich nachovám telom diabolských Turčínov!“

„Ty sa teda staneš hajdúkom?! Dobre syn môj, keď Turek vie len hýriť, Bulhar nech pracuje a modlí sa!“

„Ano, otče,“ odpovedal vážne Marko, „ja sa stanem hajdúkom, ale hajdúkom — eťi bulharskej. Mne je drahšia česť naša, jako pol sveta. Otče popo, keď ti všetko mám zradíť, nuž vravím ti, že som zlomený kríž ešte nepomstil. Vieš, že teba Turčín bez príčiny bol zajal, keď vedel, že fa draho vymeníme. A či vieš, jakú baša pýtal výmenu za teba? Nie viac, len štyritisíc dukátov. S biedou sme tritisíc zhromaždili; i mysleli sme, že fa nebudeme môcť vymeniť. Baša hovoril, keď sme sa vyhovárili, že tolko dukátov v Beline nieto: „Vy psi, jestli štyritisíc dukátov nesobierate, zničím popu vášho. Ja dyku chceť som vraziť do toho podlého diabla. Nie tak, pomyslel som si. I Anastas môže byť oslobodený, i bašu ešte šajtan vziať môže. Svätý kalich vzali sme, i dali bašovi. Či má Bulhar niečo drahšieho? Dali sme mu ho, veď s tebou stratíť sme mali vieru našu! Ešte bolo málo. Devy podonášaly svoje poslednie okrasy a — ešte nám niečo chybelo. Snad i dvaráz štyritisíc dukátov nanosili sme tomu bašovi a on preca nebol spokojný. Kolko ti ešte dukátov chybí, spýtal som sa bašu a chytím dyku do ruky. Šesť, zvolal strachom baša, načo ja hodil som mu zlatý kríž, ktorý mi matka moja zanechala, keď som ho ešte raz pobozkal. S tým drahým krížom stratil som všetko. A pomysli si, keď baša zazrel kríž, klial a rozlomil ho. Dyku som v ruke držal a neubil som bašu. Viem, že mi ten hriech Bôh odpustí, veď bál som sa o teba, otče popo, a nechal som nepotrestaného zbesilého Turka. Prepustil fa, ale kríž zlomený je nie pomstény. Česť kríža a Bulharska ja hájiť chcem: preto stávam sa hajdúkom. Či kríže a kalichy dávať budeme Turkom, keď dyky za-slúžia?!“

Anastásove oči porosily sa. Zaplakal od radosti nad tým, že ho Belincania milujú a od žiaľu, že Turek svätý kríž zlámal.

„Marko, syn môj!“ „Mnohé dary oča-

kávajú nás v nebi, ktoré my pre lásku k Bohu a k našej krestanskej otčine — obdržať máme. Preto znášame pohanenia, nedostatky, tresty a preca nás nič nemôže odlúčiť od lásky Kristovej. Nás Turek, čo i všetky poplatky verne zplácame, nivočí. I mňa vidiac, že ma milujete, zajal, aby vás sužoval. Čo povie tvoj nišský brat, pyšný baša, keď sa dozvie, že si sa stal hajdúkom?!“

„Otče popo, môj brat Sava, zaprel vieru, i nenie mojim bratom. I jeho syn, ktorý je kyájom na Turbici, nenie mojim vnukom. Odrhol som sa od brata, ktorý mi sluboval agovstvo a stal som sa — žobrákom. Nie, boháčom som, veď lúbim Krista a rod. Otče môj, Kristus hovorí, — ale načo by som fa na to učil, veď ty to lepšie vieš, že kto Jeho miluje, od svojich sa odlúčiť musí. Ja som to urobil. Už musím odísť! Poď otče do chrámu a tam pred svätým oltárom požeňmaj ma.“ —

Anastas vstal hore, zastál si ku oknu a díval sa dolu na Belinu. Zatriasol sa a nepokojne hovoril k Markovi:

„Marko, poď a pozri, Turci idú.“

Marko jako jelen skočil, zachytil dieferdan a zastal si pred okno.

„Čo chceš, Marko?“ pýta sa Anastas.

„Otče!“ zvolal hnevom Marko; „otče, čo by povedali Turci, keď by sme jich v Beline neuvítali?“

I otvoril oblok.

„Pozri synu, veď Turci na Turbicu idú a nie ku mne,“ riekol starec a zatvoril oblok.

„Škoda,“ zpusťil Marko k zemi svoj dieferdan, „škoda, že fa ti psi nenavštívili. Šajtan bol by o šesť náhončích chudobnejším.“

Anastas i s Markom odišiel do kostola. Tu požeňnal popa Marka pred oltárom. Marko jako najväčší hriešnik uklonil sa, klakol na zem a prijal Večeru Pána, potom požeňhanie.

„Nech fa sprevádza všade duch otcov,“ hovoril slavnostne Anastas, „nech ti je Bohorodica i Jej Syn vo všetkom na pomoci, nech ti šťastie junácke sprevádza všetky skutky tvoje!“

Starec prestál hovoriť a Marko, v srdci

uspokojený, pozdvihol sa hore od Božieho oltáru.

„S Bohom, otče popo!“

„S Bohom, syn môj!“ odpovedá Anastas a klakne si pred oltár, i modlil sa dlho, dlho za Marka.

II.

Hory dupnické sú bujnými stromami pretkané. Niekde najdeme i plešiny, ktoré ruka ľudská, niekde i blesky horu utvorily.

Jakoby príroda dnes nejakú slavnosť svätila, tak ticho, tak slavnostne v hore, len kedy tedy vetrik v konároch sa preháňa a spevavých ptáčkov šopotom listov postraší.

Keď by sme tých dvoch orlov tam nad „Junáckou Pasekou“ točiť sa nevideli, mysleli by sme, že v zakliatej hore sa nachádzame. Ale i krúžlia ti orli veľiké kolesá! Jích tóna jako blesk letí po horách, niekde učupený zajačok prestraší sa, keď mu ona po ležisku prebehne.

Orli zpušťajú sa vždy nižšie, jakoby koristí boli na zemi zočili.

V skutku, pod stromiskom leží človek, nad ktorým sa ti dvaja orli točia.

Človek podvihol sa, pozrel na orlov, tito sa zplášili a od „Paseky“ ďaleko zaleteli.

„Či ma snaď za živa chcete mať?“ pýta sa dívajúci sa človek za orlami. „Ba snaď mrzíte sa na Marka, že vás dnes turčinou nenachoval?“ I obrátil sa, i lahol si na druhú stranu.

Usnúl.

Markova hrud' v zelenej mäkkej tráve dmúla sa jako more. Keď si Marko vše tak ťažko vzdýchol, mravenčok po koristi sliediaci strachom utekal, bojac sa o svoj život. A čože je to Markovo srdce také nespojné? Zjavili sa mu Turci, ktorých s dieferdanom pozdravil; zase krdel junákov volal k sebe, ktorí ho za harambašu¹⁾ vyvolili. I úsmech zjavil sa mu na tvári, ktorý, keď sa v duši jeho podivný kýsi radostný obraz mňal, i on minúl sa.

„Sabina,“ vyvolal zo sna Marko a hned sa prebudil.

Chcel bych zvedef, prečo duša o milých svojich dlho nesníva, ale nás hned prebudí, keď o nich sníť počneme? Veď sú to snaď najblaženejšie výjavy v živote našom, ktoré si sama duša utvorí — a preca sa chytró mňajú. Kvetý duše chytró zrastú, chytřejšie sa ale i minú.

Prebudený Marko pozrel na pravo k Beline, jako by sa bol chcel pýtať, či je tá v pokoji. I obrátil sa, pozrel k Turbici, či tá ešte stojí. Podoprel si rukou hlavu a tak pokojne premýšlal. Vyrvíte bulharskému mládencovi zo srdca lásku k národu a on premení sa vám na kostlivec. Urazte dušu, ktorá svojich nad seba miluje a máte najvätsieho nešťastníka.

Bulhar to nepokladá za život, keď nesmie milovať kríž a svoju domovinu.

V blízkaj na pokraji „Junáckej Paseky“ ležiacej húšti dumajúci Marko začul suchot.

Pozrel na dieferdan, pozdvihol hlavu a vyzeral neočakávaného hosta.

Pozrel hnevom na húšť, uklonil si hlavu a — uspokojil sa.

„Ja baba,“ riekol Marko, „dievča ma skorej jako Turci prestraší. Ozaj čo tá deva v tej húšti hľadá? Snaď sbiera na ranené srdce zelinky a s takou devou sa sretnúť alebo ju znepokojit — nenie dobre.“

Pozrime k húšti i vidíme z tej dievča, jako mladé srnča vystúpiť.

Nepokojne pozerá na všetky strany, jako by niekoho hľadalo a bálo sa.

Je vám to za dievča!

Tá biela sukienka kvetami pretkávaná, ten životok vyšňurovaný, tá pártá na tej myšlienkami plnej hlavičke, tie dve horiace očka, tá plamienikom horiaca tvár, tá dýka za pásom, to srdiečko nevinné: to sú jej ozdoby, všetkým sa to dievča honosit môže. Snaď ani sama nie, len my vieme, že je taká krásna, taká švarná. Ešte len i tie kvietky dívajú sa na devu, jakoby jích kráľovnou bola.

„Marko nenie tu,“ šopce si dievča, „a Anastasovi hovoril, že ho na „Junáckej Paseke“ vždy najde. Oj ty zlý Marko! Prečo si sa so mnou nerozlúčil? Snaď už i zahynúl, snaď ani nevie, že jeho Sabina je nešťastnou!“

¹⁾ Vodca hajdúkov.

Krajom „Paseky“ blížila sa teraz Sabina ku miestu, kde v tráve ukrytý Marko ležal.

„Marko!“ zvolá úzkostne Sabina, uzrúc ho. —

„To je Sabina moja,“ jako jelen skočil hore Marko.

Sabina zbadajúc Marka, jako z ruky človeka osvobodeny slávik svobodu svoju k letu použije, tak práve ona k milencovi svojmu letela.

„Marko, čože ma tak krčovite objímaš?“ šopce Sabina v náručí Markovom. „Pozri Marko, už si mi i partu dolu strčil. Marko!“

A Marko štebotanie nevesty svojej nepočúva.

„Ty zlý Marko,“ riekla milo Sabina, keď ju Marko z náručia pustil a meravo díval sa na svoju milenú. „Mňa si zanechal a tieto pusté hory Dupnice oblubuješ! Čo máš v horách, keď mňa v nich nemáš? Či ti je milšia Dupnica, jako Sabina? Či som ja zlá, že si ma zanechal? Marko, čo sa tak dívaš na mňa? Ty si ukrutný, keď ani slova nehovoríš!“

„Sabina moja, keď malé dieťa hovorí, matka alebo otec naslúcha: tak som i ja s tebou. Rád načúvam i výčitky tvoje, veď mi tie vravia, že ma miluješ. A či ma ozaj tak ľúbiš, Sabina moja?“

„Veď vieš, jako ta ľúbim; načo bych ti to hovorila?“

„A prečo si za mnou prišla?“

„I preto, ale i pre druhé —“

„Nuž a prečo?“

„Turci fa hladali v Beline. Deserský baša —“

„Hej ten pes!“ zvolal Marko a srdce jeho sa znepokojilo.

„Kyája seredský hovoril, že si Turkov psami menoval a šest z nich zastrelil.“

„Dost zle, že len šest!“ zvolal Marko, karhajúc sám seba.

„Nišenský baša na proroka sa zaprisahal, že ta dá rozštvrtit,“ riekla smutne Sabina.

„Pekného mám brata! Oj matka moja nešťastná, čo si toho syna, ktorí prenasleduje Krista a svoj nešťastný národ, v kúpeli nezadrhla! Ale prijde čas trestu, iste prijde!“

Po malej chvílke hovorila Sabina, keď si boli do bujnej trávy sadli:

„V Beline si ľudia vyprávajú, že si v Kere mošeju podpálil.“

„Nech si vystavia besní Turčini druhú!“ hovoril Marko. „Šajtan by sa nezlobil, jestľibý som chliev jeho vyznavačov nebol podpálil. Ešte jich i viacej zhorí! Veď už i neverní Bulhari do mošeí sa vláča a tam Krista zapierajú! Znam, že si nepraješ, aby i tvoj Marko ctil Allaha? Mala by si za pekného milenca! Turkov a Poturčencov nenávidím. Ešte pred Bajramom¹⁾ zašlem z nich Mohamedovi, aby sa tam niekde v pekle spolu radovali!“

„Marko môj, veď ty to najlepšie vieš, čo máš urobiť. Len nezabúdaj na svoju nevestu!“

„Na teba? Veď v srdci mojom prebývaš. Pred Turkami ta ochránim a to je všetko, čo teraz vykonať môžem. A čo tam po budúcnosti! V nešťastí rodia sa a velikí sú junáci. Jestli chceš bojzliveca a poturčenca: nuž klaňať sa budem bašom, agom a tým iným psom. Takého ma chceš mať?“

„Oj nie, Marko môj. Ty sa mi i v láske i v boji ľúbiš.“

„Sabina, teda ma čo hajdúka ľúbiš?“

Sabina objala svojho miláčka.

To bola jej odpoveď. I hovorila po chvílke:

„Marko môj, snilo sa mi, že jedon orol chytil holubicu. Keď si videl boj holubice s orlom, klial a volal si, že je tá holubica tvoja. Hej, ale holubicu si osvobodit nemohol! Matka mi hovorila, že ten sen zlé znamená. Či má pravdu mať moja?“

„Nie len matka tvoja, ale i ja viem sny vykládať. Orol v povetrí holubicu nezadrhne; no, keď sa s ňou nad Balkonom dost nakrúti, sadne s ňou na skalú, aby ju zadrhol. Keď si ty holubicou, čiby si sa Turkovi zadrhnúť dala?“

„Nie, nikdy nie Marko môj!“

„Nuž vidíš, ja bych prišiel pre teba.“

„Marko, Turek je zlý, on o čistote a nevinnosti našej nič nevie.“

¹⁾ Osemdeňné radovánky turecké.

„Potom, Sabina moja, nasledovala by pomsta, ktorá by sa len smrťou ukrutnou našich vrahov a — mojou ukončila. No osvobodil bych ťa, lenže nebola by si mojou.“

„Jako by som sa ja zničená dívala na

Belinu a teba? Ty by si i vtedy bol ku mne milostivým. Dýka tvoja by srdce moje pozdraviť musela. Marko môj, ja by som ťa i v smrti z ruky tvojej pošlej milovala.“

(Pokračovanie nasleduje.)

Matka nad synáčkom.

V lipovej sedí matička tóni,
Na lone synka kolíše;
Vrcholec leje prúd na ňu vôňny,
Keď ho vetriček zakníše.
V driemote fúčka dieťa to lásky
Oko jej zrie mu líc ružokrásy —
Kto srdca city opíše?

Kto že mi povie, matka si šoptá,
Čo z teba bude na svete?
V osudu ruke človek je lopta,
Baranček na nebi v lete;
Ten tam ho metá sem i tam, bije,
Tohto tu žiara sluka vypije —
A už po krásnom je kvete.

Kebych vedela, lubý že synku
Krivda ťa zlých bude moriť,
V dyamantovú šla bych ťa škrinku
Čo perlu vzácnu zatvoríť.
Jed by na teba sveta netiekol,
Ani len zlý ťa zrak neporiekol,
Žiaľ ti nemohol utvoríť.

Kebych vedela, že nevinnosti
Vienok na hlave ti zvädne,
A že poškrvna ťa smyslnosti
Z náručia nebu ukradne, —
Ver bych pod oltár skryla ťa svätý,
Modliac sa teba za klenot zlatý
K tomu, čo hriechy zmyť vládne.

No, kebych znala, lotor podvodu
Vernosť že tvoju spotvorí,
Láska že v tebe k vlasti a rodu,
K mluve materskej vyhorí:
Pustila bych ťa dolu Dunajom,
Bys nežil rodným k posmechu krajom,
No v čiernom zahynul mori!

Eudovit Žello.

Výlet do Tatier.

Nebo sa zatiahlo tmavými modroplavými oblakmi, len „nad Tatrou sa blýska, hromy divo bijú.“ Nad Kriváňom strašne blesky hadia sa a siahajú až po žulu Lomnickú. Temné mrákavy opreté o sochorec Tatier odrážaly sa ostro od bleskom zapáleného neba. Dunenie hromu prerážalo i hrnot dlhého vlaku. Čo sa vlečie, neutečie; my sme sa ale nevliekli, leš sme sa dokonále ponáhlali.

Keď sme zastáli v Poprade, bola tma

jako v rohu. Tam nás už čakal vozka. Keď nám tento ale vysvetloval, že teraz v tmavej noci sa vježí, znamená životom vážiť; umienili sme si, že prenocujeme v Poprade.

Jako sme do hostinca, — ktorý v každom ohľade hlboko pod čiarou skromnosti stojí — vkročili: došla patalia od Tatier, a to taká hrnavica, jakých som ešte málo prežil. Myslel som si, že vtedy už kometa nešťastná, pochybiac cestu koncom chvosta do

Tatier vrazila. Deti krčmárove, všetkých deväť shrkly sa nalakané k otcovi do postele. Bola to hrba, jako Pharaonové vojsko, keď cez červené more putovalo. Ráno som sa jim díval, keď sa rozpletaly. Vyzeralo to tak, jako keď Špandolinčianky čipky pletú.

„Nocte pluit tota, spectacula“ ráno vstaly. Nastala tichosť, a príroda stála pred nami učesaná, vyplakaná, ešte jej slzy všade lícami dolu tiekly.

O piatej hodine sedeli sme v koči, a ubáňajúc cez spišskú Sobotku (Georgensberg) Mateovce, Lomnicu, Hundsorf (Psiare), Kešmarok, Strašky a Belú, došli sme šťastlivo o ôsmej ráno do Krížovej Vsi.

Tu v rodinnom kole žil som jako Adam v raji, jako Cincinnatus, hladiac sám do seba, a očakávajúc záhubu sveta hvezdármi predpovedanú. Netušil som tenkrát, že mojej čeliadke hrozná záhuba hrozí, čo sa bohužiaľ asi po troch týždňoch splnilo —.

Jako už dakofkoráz pripomenuto, mal sa 12—13. Augusta náš svet s blúdicou do vedna búsiť a prekotíť. Čo sa s nami červíčkami, tak rečenými ľuďmi diať malo, neznám; ale bez pochyby by sme dakde do blízkeho susedstva vymrelych trilobitov zisli boli. Dost na tom, hladiac na mohutné Tatry spieval som tremulu: „Sie naht, sie naht die fürchtliche Stunde“ V oči nastúpil majúcej attacky, umienil som si, kým to ešte nedohorí, na spôsob praktických benedekovských vojevodcov, okolie recognoscírovať, kade by pri srážke najlahšie uvrznúť, alebo strategicky rečeno, kade by som v dobrom poriadku retirovať mohol.

Bolo ráno 12. Augusta.

Slnko krásne svietilo, jako už oddávna nie, ach, však už ostatní raz svoje obživujúce lúče, tento sdroj života, ostatní raz jich našej kule zasielal. Mohlo teda dnes bezpečne i kus veselšie svietiť, keď na budúce zmiznutím nášho sveta i tak na kamennom oleji usporí. Adio domovina všetkých potomkov Evo-Adamových! Keď sa s jedným milým nám k srdcu prirasteným na večnosť lúčime, kolké bóle, trpké city nás zachváta; nuž a keď sa všetkým, a všetkými, s celým svetom o pár hodín na omrviny rozpad-

nutým lúčiť máme — ej páni moji, to je okamženie strašné, hrozitánske!

I ten najbiednejší chorlavec ufá na možnosť vyliéčenia. No hľa, i ja som nezúfal nad možnosťou, že sa asnaď dobre zakitovaná zemekula preca neroztrepe. A tak na každú prípadnosť prichystaný ľahkým krokom vystupoval som na asi 7000 stóp vysoký kopec.

Západné, starými vodami Popradu vymyté brehy tohoto dlhého až za Poprad tiahnuceho sa kopca, vyryté a oku badateľovmu otvorené sú účinkom častých studničiek. Je to jednotvarnosť takmer vodorovne uloženého karpatského piesočníka, z nehož tu utešené rozličnej hrúbky kruchy lámu.

V Krížovej Vsi vidieť môtok asi 8' dlhý 2 1/2' široký a 1/2' hrubý, a pred sypárnou 2" tlstá a 8" majúca tabla. Piesočník karpatský je tu už drobno, už miestami hrubozrný vďaka veľkej drobnej sliedy (Glimmer) obsahujúci. Z ústrojných látok vidno len jadrá podlhovastých nezretdných lastúr, a čierne pásy, pozostatkov pravdepodobne bahnistých bylín. Len na jednom mieste našiel som pekné, jako do hrozna slúčené zreteľné asi jako polovica lieskotého orecha, šupinky veľkej korytnačky. Na inom mieste, našiel som nepatrné, ačkoľvek na jakosť dobré, blyskavé, tvrdé kamenné uhlie.

Jemnosť, drobnozrnosť piesočníka, dopúšťa tú hypotesu, že tu jestvovalo za dlhé veky pokojné more. Riedkavé pozostatky bylín, poukazujú na to, že málo bolo rastlínstvom porastlých ostrovov, alebo že ony, kým by sa boly v bahne utopily, zhnily, zmyzly. Pravidelnosť vrstiev je dôkazom toho, že poloha piesočníka od jeho uloženia sa nijakým vplyvom mimostajnej sily pohybujúcej mylená nebola.

Znenáhla octnul som sa nad Hodermarkom. Obzor vidu širil sa mi, na východ z väčša bezlesné až vyššie už nižšie bezpochyby tiež karpatsko-piesočnaté kopce, vyjmúc proti Levoči, kde oškúlené, bielou farbou vyznačené sú vápenné. Na západ a juh otvára sa prekvapeným očiam zemevid, jemuž podobných iste málo v Europe vidíš. Výsosť Tatier nie je to, čo vlastne hlavne omámujúč účinkuje na smysle, ale je tá okolnosť, že velikáši tito

bez predhoria vystupujú, bez všetkých príprav zrazu jakoby jedným machom z hornospíšskej roviny.¹⁾ Neukryto, prosto odhalujú široké prsia vysoké svoje temená. Na západ v dialke asi dvoch míľ zeme vypínajú sa teda krásne majestatické Tatry. Tak sú čisté, tak blízko! Myslel by si jich rukou dosiahnuť. Obrytito, príchod zeme do neba, zadychnutí fialkovým závojom, odrážaly sa v rozličných tieňoch, utešene od osvetleného modrého neba. Svedkovia tito netušených pravekov, chovali na chladnej svojej hrudi na pamiatku dávnej ladovej doby ložiská blyštiaceho sa ladového mora. Oproti Liptovu prešvihnúc sa v polokruh, utiahli sa zraku. Na juhu v tom istom smere ťahajú sa od východu na západ nižné Tatry, gemersko-zvolenské hole, od Kráľovej Hole počnúc až po samú Prašivú dolu v pásmo asi 8 míľ dlhom. Hladké, vlnasté, o mnoho nižšie stoja ku centralným Tatrám v tom pomere asi, jako ministri ku kráľovi. I jedny i druhé Tatry pozostávajú zo žuly, ruly a slídových bridlic (Glimmerschiefer), obrubené súc mohutnými útvarami júrassového vápna. Medzi riekou Popradom a Kráľovou Holou vyskytuje sa krovu podobný, načernastý, melaphyrový vrch „Srieborná“ rečený. Tie druhé hlbiny vyplnené a vyrovnané sú ďaleko v Galícii a Uhrách rozšíreným karpatským piesočníkom, tým istým, čo v Galícii sol a kamenný olej, v Uhrách tiež i jedno i druhé, posavaď ale v menšej miere vyťažené, — vo svojom lone ukrývajú.

Jakú že toto reku podobu dostane zajtrá, keď tá bludica všetko dovedna strepe? Jaké sa pomocou vody, trením, teplotou utvoria nové horniny? Ba či sa tomu dač podobného nestalo už na svete; čo si teraz v poprelamovaných vrstvách vysvetliť neznáme? Umiem som si teda práve druhého dňa vybehnúť do Tatier, kdežto v lone velebnej prírody vidieť a očakávať budem predpovedanú katastrofu. Smejete sa?

Prejdúc takto role, nivy, sosnové lesy, vysadené smrečinou báne, prejdúc ďalej pri chotáre Kešmarskom v úkryte ležiaci kúpeľčok „Paradis“, kochal som sa v bujnom

bylinárstve. — Zdvyhol som niekoľko pekných exemplárov po nivách rastúcej „Polygala amara“, pri riečkach „Epilobium hirsutum“. Na Hodermarkských brázdach našiel som „Lesseli annuum“, v bāňoch „Succisa pratensis“, po lúkach „Scabiosa ochroleuca“, v briežku pod cestou pri samej Krížovej Vsi „Lamium album“, a hojný „Galeopsis pubescens“, pri rieke Poprade obrovské „Rumex aquaticus“, na bahnitých lúkach utešenú „Primula farinosa“, „Polygonum distorta“, a „Triglochin maritimum“ atď.

Po obede toho istého dňa vybral som sa vo sprievode dvadsať ročného študenta môjho švagra, na ľahkom vozíku do Lendáku. Prebehli sme dlhú Belú. Popri novej dielni, kde vaky (vrecia) bez švikov hotovíť mali, ktoréž ale vyprázniac účastinárom vaky už zanikla; zvrtili sme sa na Magurskú hradsčú cestu, z než sme sa ale po chvíli zase zvrtili na západ proti Tatrám. Prejdúc hojným zemánstvom obydlenú Slovenskú Ves (Winschensdorf), potom Výbornú (Birnbrun), došli sme do Lendáku.

Celý tento kraj od Krížovej Vsi pozostáva z karpatského piesočníku, limovaný proti magurským horám jurasským vápnom, proti centralným Tatrám ale červeným piesočníkom a tieto horniny prebyšou žulou. Chýlenie sa roviny oproti rieke Popradu je len následok vylízania (detritus) Popradom zapríčineného. Mimo toho účinku by hladina piesočníku karpatského tu okolo Lendáku s vrcholcami kopcov za Popradom toho istého druhu, vyplnením terajšej hlbiny v jednej rovnej čiare stáť musela.

Lendák je mne v osobných pomeroch príjemným, jako sídlo môjho priateľa farára J. Stillu, ktorý nás, jako sa rozumie vďačne, po priateľsky prijal. Má ale odlahlá táto, na pokraji okolia — jako jej nemecký názov Landeck znamená — vytisnutá obec, i svoje miestne pamätnosti. Medzi pamätnosti tie patrí starobyľý kostól a mimo neho stojáci rodine Paločajovskej náležajúci kaštieľ. Za založenia XVI. spišských miest poľskému kráľovstvu, bol ten kaštieľ samostanom kapituly Hyerosolimitanov, bdiacích to mníchov, jichž povinnosťou bývalo, každú hodinu „horu vydr-

¹⁾ Táto leží 2500' stóp nad hladinou morskou,

žiavať“ — do kostola modliť sa chodíť. K tomu cieľu samostan spojený bol s väzou kostolnou, a tak s chórom, dlhou drevenou chodbou. Toho stopy i teraz ešte spatríš, jako i baršonové pokryvadlo, čím nočnou hodinou zvon pokrývali, aby pri svolávaní k „hore“ okolitý ľud plašený nebol. Tým sa hlas zvonu na temný miernil.

Oltárny obraz opatrený je krydlovými dvermi a je rezbárskou prácou zdobený. Podobá sa práca veľmi, jakoby jednou rukou hotovená bola, tej v nemeckom kostole v B. Bystrici, na oltáre pri dverach do sakristii vedúcich. Pochodí dla môjho domnenia z XIII. lebo XIV. stoloetia.

Na druhý deň (13. Aug.) po 5. hodine raňajšej dali sme sa vo sprievode vodiča, na príležitosti p. farárovej do cesty.

Prejdúc viacej zemiakmi vysadených jednotvarných pahorkov, rovnobežne s jehlovými lesmi z pravej ruky, blížili sme sa viac a viac ku strmým ohromným horám. Prosto nám rovinou prestierajú sa široko ďaleko čiernemu moru podobné smrekové a jedľové lesy. Listnaté stromy sú takmer úplne vylúčené.

Po uplynutí dobrej pol hodiny zpusťili sme sa do čarovnej, divej, chladným smolovým výparom páchnucej ždiarskej doliny. Je úzka, vysokými od zpodku, lesnatými od vrchu, holými, už zápolistými, už trávnatými, už kosodrevinou porastlými stenami obklopená. Spodkom nej valí sa čistá, bystrá zelenkastá Biela. Dolomitové okrúhlice na dne potoka tohto jestvujúce, myhotajú sa sľaby živé boly. Zápole vrcholov ťahajú sa v pruhoch, veľkým diademom podobné, sňahobiele.

Popri Bielej ťahá sa hore cesta do hlbokj doliny na Javorinu.

Živý to obraz podholných krajov!

Pri pile pred ústím doliny prekrížovali sme Bielu tam, kde sa práve zpod vysokého mostu hladkou skalnatou dlážkou tento nezbedník a tatranský divok natešený, že sa z temných dolín na svetlo dostál, s hrmotom do žumpy hádže.

Peniaca voda machom husto obrastlé pobrežné skaly, — všetko toto z predku modrastými jelšami, od zadku smrekami lemované, podať môže maliarovi vďačný, veľkolepý, hodný

obraz. Svedkom toho bol hneď vyskytnuvší sa „Tourista“, ktorý už včasným pútom unavený v chladku, nad výrom potoka vystretý na zelenom machu dúmal.

Ešte asi za pol hodinu viezli sme sa takmer rovinou na samom úpätí Tatier pekným tienavým lesom.

Obídúc z pravej ruky „Kýčore“¹⁾ a „Kobylý Vrch“, zostúpili sme z voza a brali sme sa na vlastných nohách strminou hore až ku salašu. Od salaša obrátili sme sa do doliny Rakúskej (Rokserthal) v severo-západnom smere, a tu vlastne a poprvé vstúpil som do predsiene svätín tatranských dolín.

Kusom išli sme úbočinou takmer vodorovne; prijdúc na dolinu, vystupovali sme ale porád a porád.

Dolina „Rakúska“ je tesná a hlboká, posiatá balvanmi vápennými a žulovými, bez riadu a skladu rozhádzanými. Pozostatky sú to hospodárenia rozzlobených prívalov.

Zo všetkých bočných užlabín vodami posilnený potôček stojí v neprestajnom škreklavom boji s hatiacimi skalami a naválanými klátmi. Ledva jedon hukot zanikne, už druhý zase počína, a to ide v jednostajnej rozmanitosti krok za krokom hore.

Boky doliny porastlé sú z oboch strán stromovím.

Pri zákrute doliny na pravo vídať vrchol „Železných Vráť“ s velikánskymi vápennými stupkami, tak rečenými „Jatkami.“ Meno „Jatky“ pochodíť má z tadial, že sa na tých stupkách vela statku, ktorý dolu popadal, pobilo.

Dolinou „Rakúskou“ delí sa jurasský vápennák a žula; táto podchodí tamten. Na istých miestach videl som červený piesočník, jehož vrstvy pod vápennák očividne vpadávajú, kde som i neurčité ústrojné zbytky badal. Na dlhý a pomerne starší vek týchto úsadtín svedčí i tá okolnosť, že na nich nakopené stoja 4—5000' silné vrstvy mladšieho jurassového vápna a obe tieto horniny a usadliny, jurasské vápno totiž a červený piesočník dla svojej polohy zdajú sa byť preč od

¹⁾ Podobné názvy nachádzame na Čiernom Hronci pri Brezne, jako Kýčerná.

centruma žulových Tatier nachýlené, preborené pozdajšie pozdvynutiny tatranskej žuly. Pod „Dumbierom“ pri Mýte Bystrej, a od strany Liptova nize Bóce je tiež pokraj žuly rozložený červený piesočník.

V „Rakúskej“ doline ušklbol som si do bylinárskej pušky: „Delphinium elatum intermedium,“ „Galium sylvestre glabrum,“ „Hieracium bifidum,“ „Cimicifuga foetida,“ „Companula rotundifolia.“ Vzal som si tiež po kúsku červeného piesočníka a vápennej breccie.

Pod „Glinkou“ začína sa strmý chodník, kde z úkrytu hlbokaj doliny zase vystupuješ na širší svet.

Zastali sme si pod tým strmým sedlom. A tu som veru začal rozmýšľať, či sa môžem na ďalej svojim nohám sveriť. Pre posmech nechcel som sa vrátiť, — a išli sme za tešiacim nás vodičom ďalej. Eh! Išlo to tvrdo, ale išlo nad moje očakávanie. Viac som vládala, jako som si trúfal.

Kývkali sme sa po namrvených, z hlinkového žltého ústustu vodou nanosených skalách pyrtou hore. I netrvalo to dlho, vystúpili sme opustiac riadny les, na rovinu hole.

Tak som bol čerstvým, že po premožení prekážok, v oči Lomnice v stave som bol na svojich polstaročných nohách „frišný“ si zaskočit, čo ani mój mladý súdruh vyvieš nemohol. Rukami a nohami sa škriabajúc hore, a takmer nosom si pomáhajúc, stretli sme Rakúšana hnavšieho kone z paše. Nemôže sa ale po pravde rieciť, že on kone hnala; no hnali oni jeho, lebo ich tou strminou takmer na chrbte miest musel.

Popri pyrti nasbieral som: „Galium saxatile“ a „Cirsium Erysithales.“

Nad „Glinkou“ na bielych vápenných vysokých a dlhých, policiam podobných tarasoch pásly sa stáda veselých oviec, ktoré sťa drobné biele bodky vypadaly.

Za chrbtom, pod nami, až po vrch sedla sklúčený, dlhým machom „Usnea barbata“ ošedivený, skrpatený les, jehož haluzy všetky na juh proti slncu obrátené, v rovnom smere začesané sú, živori, tak že polnočnia časť stromov zdá sa mať rovno predelený pútec. Hrebeňom, ktorým jich tak začesáva, sú od Tatier zostupujúce fujáky.

Pred nami rozkladá sa nového zvláštneho rázu obraz.

Rovina s trávniky bez stromov, len kde tu limbami, tým hustejšie ale kosodrevinou porastená.¹⁾

Pravo nej leží „Železná brána,“ pred nami na sever „Prední Kupferschacht,“ za ním „Zadní Kupferschacht;“ tento začína sa pri vrchu „Kopa,“ tvoriac zvláštnu dolinu.

Vôbec podotknúť musím, že sa táto široká dolina, na nejj teraz stojíme, na dve doliny delí, a síce na dolinu „Zadnieho Kupferschachtu,“ a hlbokú pamätnú dolinu „Zeleného jazera.“

Zarazený zostal som, keď som okom hodil do tejto na lavom boku vrytej doliny, s jej do neba čnejúcimi, strmými šedo-fialko-karmasinovými stenami.

Mráz ma prejal, keď som sa do tých pošmúrnych, prísnych fahov prírody nazrel, a mráz prebehol mi kožu tiež pôsobený vetrom vanúcim od nakopených snehových plachát z úzadnieho hrtana pekelnaj tlamy.

Eadu tam a snehu pre cukrárov celého sveta! —

Pekné toto, ale vo všetkých svojich rozmeroch hrozitánske divadlo, má dla fantastického pojmu podobu obrovskaj tlamy. Jazyk predstavovalo zelené pleso, sám hrtan obklopený je sánkami a strašnými krížom krážom dopukanými zubami a klivami, strašnými to bralami. Najvyššie vybehy sú ostatnie vystupujúce tri sochorce Lomnice. Z tlamy dolu gambou tečú tej potvore ustavične slinky t. j. potóček poskakujúci zo zeleného plesa na dol do doliny.

Na pravých úbočinách, vo výške as 6000' pásli sa kone a voli. Rozoznať statky svobodným okom leďva bolo možno pre dialku a kosodrevinu, vravu ale pastierov slyšať bolo znamenite.

Náš „Ondrek“ so svojim bratom, ktorý tam hore už blízko samého neba pásol, taký dialog viedol, jako by obaja za jedným stolom boli sedeli, a ja som si už už oči mal vyhladeť, a preca som toho bruchorečníka rozoznať nemohol. Smiešne mi to bolo naozaj.

¹⁾ Zeliny sú zväčša odchodné od tých, na ktoré sme navykli.

Prítulkom pastierov v čas búrok, dažďu, chumelíc a noci sú chlpaté kosodreviny (Pinus pumilio), jako sme to v ohniskách videli, a dávajú jim prístrešie a znamenité pälivo. Pravda, že človeka takého požiadavky pohodlia sú veľmi skromné. Táto rovina, ktorou teraz napredujeme, „Prední Kupferschacht,“ je asi 180° široká, a trištvrte hodiny dlhá s mnohými, baňským podobnými jamami, z prava jako už pripomenuto; strmými hólňymi pasienkami ohraničená, z lava limovaná je násypom, tarasom, hrádzou (morena), z tade zpúšťa sa úvalom do doliny od „Zeleného plesa“ vychodiacej. Až po taras driapu sa všetečné kostrbaté zmrzáčené, ale len jednotlivé smrečky.

Otázne tarasy — v Alpách „Morenami“ nazvané — objavujú sa všade pod ubočinami vysokých strán a pred dolinami. Takú jednu veľkú vidieť možno od samej hradskej pred Kolpaskou dolinou — a sú pozostatky a svedkovia predvekovej ľadovej doby, keď ešte Tatry o moc vyššie boli jako sú teraz. Všetky tieto tarasy a mrvy v dolinách povstaly na úkor tatranských výšin. Ten balván, čo z nich raz dolu zlotel, viac hore nevyjde a tak vždy len ubýva, ubýva, a nič nepribýva. Ľad, ktorý sa v úsustoch jako to podnes v menších rozmeroch v našich hólach vidíme, jednostajne, ale pomaly pohyboval, hnal so sebou, na sebe, a pred sebou množstvo odlámaných, dodrúžganých balvánov. Dojdúc na istú dialku zastal, keď ďalej nemohol, a složil roztopený súc sebou doprotané kamenie v podobe hrádze, jako to teraz vidíme, opätovaným spôsobom na hromadu. Jestli sišly sa z viac úbočín a dolín úsusty (laviny), prekrížujúc si cesty do vedna, uložily i tarasy v prepletaných čiarach. Jestli zatvoril taras priekom dajednu dolinu, utvorily sa za nim, keď vody voľného odtoku nemaly, jazerá. Kde si vody jazerné lebo návalom, lebo jednostajným lízaním cez hrádzu prerobily cestu, tam s ponechaním stromového tarasu zase ztiakly dolu. I tu v „Predňom Kupferschachte“ spatrili sme kotliny, jestvovavších kedysi jazier. Tu sa lebo voda z nich prežrala, alebo časom za-

mulené byly; teraz jejích dno lebo skálím, alebo rároším je zaplnené.

Pokračovanie „Prednieho Kupferschachtu“ je „Zadní Kupferschacht,“ dolina to užšia, uplná. Táto dolina ostala nám na pravo, a my zvrtnúc sa pred ňou pod tak rečenou „Kopou,“ obrátili sme sa na juh, vo smere proti Lomnici.

Meno „Kupferschachtov“ pochodí od medenných bán, tu na styku vápna so žulou kedysi jestvovavších. Či pre neprístupnosť, či pre zimu, a či pre nedostatok rúdy a potrebného materialu, ku pr. dreva, a kedy zaniklo — to neznám povedať. Náš „Ondrek“ to tiež nevedel; ani to, kde vlastne dolované bolo.

Na spomenutej rovine „Prednieho Kupferschachtu“ nasbieral som: „Silene acaulis,“ „Trifolium badium,“ „Sedum repens,“ „Oxyria diginia,“ pod „Kopou“ ale: „Gentiana acaulis,“ a utešený pokraj kosodreviny rastúci: „Hieracium aurantiacum,“ tomuto je celkom podobný v zahradách pestovaný „Pán urodzený.“

Čím dial kosodrevina hustne, podobajúc sa nepriechodnému kobercu. Stojíš v ňom až pod pazuchy zasadený, pred seba vidíš ďaleko, ale „stoj noho kamkoli kráčíš,“ — nohy sú ti v putách okované, haluze zamotané nechcejú ťa pustiť, bys' skúmať mohol tajnosti kotlín nimi obývaných.

Sú to verní, ale pre nás odiosni strážcovia Tatier.

Keď sa do oasy všade kosodrevinou obklúčenej dostaneš, strach ťa prejde: kade von z konopí.

Ostrý zrak vodiča vynasiel tesnú ovciami vysparchanú pešinku, ktorou sme sa potom ďalej a namáhave napred borili.

Došli sme k malému čierno-hnedému, hmlému plesu. Skala doň hodená temno člupla, bolo hlboké, vókol okolo obrastlé kosodrevinou. Ležalo pred nami jako mrtvé.

„Ondrek“ nám vypráväl — a to že má byť skutočná pravda — že tam raz spiacého na brehu starého valacha Vila do „tóva“ (plesu) zväbila. Už o tom pochybujem, žeby ona v tom plese biela bola bývala. Hnijú

v ňom napadané byliny, a odtiaľ pochodí, myslím, tmavá jeho barva.

Ešte sme jednu nevelkú prichybeňku prekročili, a stáli sme nad dolinou „Zeleného plesa,“ v oči najkrajšieho krajobrazu tatranského, bezprostredne proti trom lomnickým končiárom. „Zelené pleso“ sme ešte pre balvány, kosodrevinu, limby, a tam dolu na doline pre mohutné tarasy vidieť nemohli.

Obrátil som sa z tohoto miesta tvárou v tú stranu, ktorou sme prišli hore; ale tu bol obzor zatvorený, a mimo predmetov okolitých vrchov, výhľad na spišské roviny, na dialny svet nebol z tadiaľto žiadan.

Mysel človeka odkázaná a neroztržite pútnaná bola na tajné vniutornosti hólneho života.

A tak v oči drzých tých žulových vodovne vystupujúcich stien, vzdialený ľudských diel a bydlísk, v neobyčajnom kraji, nepoškrvnenej diehne mohutnej prírody Božej — ačkoľvek s úžasom obdivoval som všetky jej, toho ozaj hodné predmety, preca opusteným, malilinkým som sa cítil byť práškom, stojac v kruhu týchto všetky naše obyčajné rozmery a váhy prevyšujúcich brál.

Duch vynáša sa ďaleko nad pyšné končiare tamto oproti do neba čnejúcej Lomnickej, ba o závod uteká s vyšším ešte závoju podobným obláčkom, — no telo tuší sa byť mdlým, matematickým punktom medzi ozru-

tami. Prse mi stahovala úzkosť, jakoby sa zdanlivo hroznú tie končiare na ne pováľali a jích rozmiaždiť mali.

„Stúpajme páňko, stúpajme,“ zavolá „Ondrek“ a predierali sme sa ďalej, vše a vše hustejšími chlpeninami. Zdalo sa mi, že „Ondrekovi,“ ktorý tu trebars často horečku — „Gentiana crutiata“ — pre kešmarské lekárne sbierať chodieval, že mu motúz vychodil.

Museli sme sa ozaj krvopotne prebijať, ba tak ďaleko prišlo, že zpušťajúc sa dolu, prinútení sme boli po bruchu sa plaziť, prevrtať sa popod zamotané hoscové vrkoče kosodrevín, cez balvány, jako po stupkách sa preťahovať. Keď sme sa tu i tu na kuse vystreli, zase sme sa museli znížiť a plaziť jako hady v uzloch kosodrevinových cárachov a rabatov.

Pri plazení sme sa i potratili.

Ja som prvý vykvitol na tarase zeleného plesa. Ondreka som poslal nazad, aby švagra dovolával, ktorý lačný a unavený pásol sa na čučoriedkach (jafurach, „Vaccinium myrtillus“).

Ja medzitým obejdúc jazero, prešiel som na protejšiu stranu, tam som sa v pravom smysle slova hodil o zem, vyčakávajúc súdruhov.

Bol veru i čas odpočinku, nohy mi špely, a črevá čvrkaly.

(Dokončenie nasleduje.)

Kamzík.

Prostonárodná povesť od Nezabudova.

(Pokračovanie.)

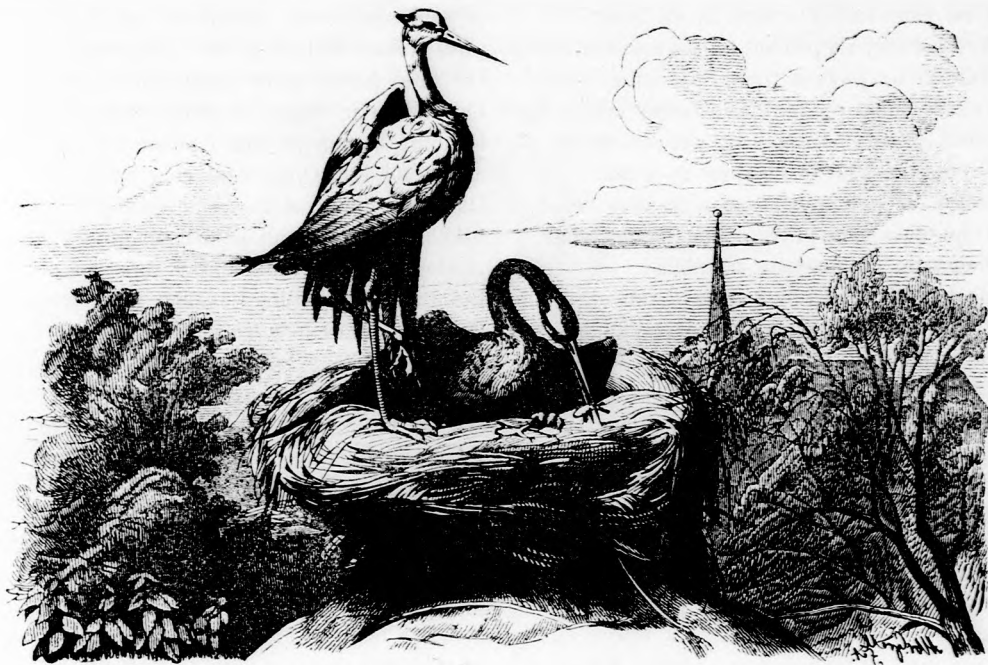
Vstane pán Gemerský, aby pripil po ňom. Bol to zemán celým milovaný Hronom, Bo lúbil i on ľud, krásne s ním obchodil, Ačkoľvek od sedem vodcov sa odvodil. I teraz na Hrone jedon z rodu jeho Vládne dobrým srdcom ľudu Slovenského, Bo tak vravia Hronci, že on čaríť umie Slovenčinou, ktorej srdce porozumie. Sivobradý ten pán len na krátko reční: „Nech kráľ-Matiasovej slávy pomník večný

Je i toto bralo, kde kráľov obed bol: Nech nosí od týchto čias meno: *Kráľov stôl.*“ A kráľovým stolom až podnes sa volá, Stremiaca ku nebu nad Telgartom hola. Kývne kráľ a rukou dotkne sa pohára: Také ticho skrslo, že počuť komára Jak si pyští. Tu kráľ: „Velaslavné stavy! Ty pracovitý ľud, základ našej slávy!¹⁾“

¹⁾ Že kráľ Matias miloval pospolitý ľud, neodškriepi nikto. Jeho víťazstvá tejto láske jeho

Kráľovská vďaka vám za povďačnosť vašu;
 V osobe kráľovej ctili ste vlast našu;
 No znajte, že sa v tom kotví naša sláva:
 Brániť a spravovať krajinu dla práva;¹⁾
 Dobrých kriepiť, lámať skrivodlivých prieky,
 Bo krivda do času a pravda na veky!
 Nech svedčí potomstvu i „Kráľova hola,“
 Že byť spravodlivým bola naša vôľa,
 A tú nech tuží Bôh a Panna Maria.
 Tak: Pereat mundus, fiat justitia!²⁾

A temno sa ozval ozon: I vy! i vy!
 Mnohí sa z veľmožov a pánov zachveli,
 Niby do nich boly paromy udrely,
 Bo volal na nich ten ohlas temnoznivý:
 „Páni, buďte i vy raz už spravodliví!“
 Za tých čias, hoc kráľ i ramenom mohutným
 Hájil daný zákon, zjavom bolo smutným,
 Že sa vládobažie na deň vypínalo:
 Málo sedlač mala, vzato i to málo;
 Klamstvo sa smialo a zbojníč pelašila,

ČAPÍ.

Ohromené panstvo, jak tá hola nemá,
 Nezná vydať hlasu; až národ zahriema:
 „Vivat rex! Nech žije Matiaš spravodlivý!“

k ľudu a ľud k nemu pripísať nutno. K jeho chvále spomína dejepis, že pod ním bol: „rusticus sub hedera, miles utriusque ordinis sub hasta; že conventus hominum celebrat per pagos, vicos et compita. (Roľník pod piercom, vejak pod zbrojou; shromaždenia ľudu držiaval po dedinách, vieskach a na križných cestách).

¹⁾ Vidz Matiašov dekrét II. z r. 1464 a v ňom článok 18. § 1.: „Et quod Nos etiam factum nostrum regium ordine juris prosequemur.“ (A že my pri našom kráľovskom skutku cestu práva zachováme). — ²⁾ Nech sa prislúži spravodlivosť, čoby pri tom zlí ľudia i zahynúť museli.

Pokým horké slzy statočnosť ronila;
 Brat pred bratom nebol životom bezpečný,
 Zdalo sa, že bude neporiadok večný,
 A keďže nie múdrosť a ruka kráľova,
 Jak iste sobectvo krajinu pochová.¹⁾

¹⁾ Vidz Matiašov dekrét VI., v jehož úvode a menovite § 7. sa spomína: „Effroenata dominantandi libido“ (bezuzdné vladobažie); v § 11.: „Homicidarum, furum, latronum, praedanum, falsariorum, incendiariorum est multitudo: itaut non viator, nec frater a fratre, nec hospes ab hospititidus esset.“ (1486). Množstvo vražedníkov, zlodejov, zbojníkov zákerníkov, oklamníkov, podpaľáčov v krajine tak, že pocestný, brat pred bratom, sused pred susedom nebol životom bezpečný. N—v.

A tak to vždy bude. Kde urážky kamení
 Pravda neodprace, tam po vlasti amei!
 Kde zbroj ocelová základom je práva:
 Tam život schne, jako na úpeku tráva.
 Kde rušia zákony výšením sa nad ne,
 Čo z toho vykvitne, ktože to uhádne?
 Neúcta k zákonu či zhora či zdola
 Vše hrobom svobody, zkazou obce bola.
 Tak Rím podkopali jeho diktátori;
 A Poľskú? Jej šľachty prostopašné vzdory.
 Ó Poľská krajina, ktorej moc a krása
 I na rozvalinách a rumoch sa jasá:
 Keď nie tvoj zlý prímer, tvojho nesváru hriech,
 Neležal by podnes trest Boží na Uhriech!
 Lež čo mám do hlubých darmo kričať uší?
 Slová pravdy svätej krik slepých ohluší.
 Všeobecné pravdy nelapnú sa sveta,
 Jakby už pod nebom po nich bolo veta!
 Lebo dnes tam pravda, kde surová sila,
 Nepravde hodina ešte neodbila;
 Ba háveď slabochov i dnes v tom je blude,
 Že jej neodbije, kým svet svetom bude,
 No v duši slovenskej žije pevná viera,
 Že sa doplní raz nepravosti miera.
 Doplniť sa musí: to je slovo z neba!
 Lenže ruky na kríž založiť netreba,
 Bo inak túžiš po svobode nadarmo;
 Kto sa nevie zastať, ten vše nosí jarmo.

(Dokončenie.)

Po kráľovej reči dumne panstvo čuší,
 Až nútené ticho zrazu krik preruší:
 „Tu Kamzík!“ „Tu kamzík!“ ozýva sa zdola.
 Vstane kráľ. — „Tu kamzík! i družina volá:
 Kozla šuhaj vlečie, a svojho batohu
 Zbaví sa po hronsky: „Tu je bystú Bohu!“
 A pred samé nohy zložiť ho kráľovi,
 Z čela pot utiera. Tu kráľ ku Hroncovi:
 „Videl som už chlapcov nejedného kraja,
 Lež nikde takého, jak si ty, šuhaja.
 Jak ta zvú?“ — „Matiašom volajú ma naši,
 A páni skokanom; slúžim na salaši.“ —
 „Čuj dôkaz milosti svojho panovníka:
 Od dnes budeš nosiť priezvisko Kamzíka,
 Lebo kto vie kozla, čo podstreleného,
 Dohoníť, hoden je mať i meno jeho.
 A žes mi i drusom, kamenicu novú
 Dám ti vybudovať na moju útrovu.“
 Riekol a zakýval na panoša svojho:
 „Nalej a daj sa mu napiť z roha môjho.“
 Bol to roh od kráľa Českého mu daný,
 Drahým kamením a zlatom vykladaný.
 Tu si bájočného zrel Šemíka na ňom,
 Tam zase Přemysla na poli zoranom,
 Jak od pluha národ na trón si ho bere;
 Tu veprov, srncov a Bôh vie jakej zvere
 Výtečne do zlata vyryté podoby;
 Veldielo umenia Českého tej doby.

Listy z Čiech.

VIII.

Už dlho je u nás v Čechách ticho, jako v kostole. Politická nečinnosť nepodáva látky k rozjímáním a náš venkov začína si z toho brať príčinu, aby vodcov svojich povzbudil ku krokom, ktoré by čulejší ruch v radách našich rozprúdiť dovedly. Spolkový život zaspáva čím ďalej tým viacej a je najzvrchovanejší už čas, aby aspon tu dôkladná reorganizácia sa stala.

Je teda v tejto všeobecnej meravosti slavnosť Jungmannova, ktorá dňa 13. Júla tohto roku v Prahe odbývať sa bude, opravdivou rosou, ktorou všetky vrstvy ludu nášho

opäť oživejú. Prípravy dejú sa zo strany mesta Prahy, ktoré slavnosť tú na seba vzalo, veľkolepe, a tichému geniui národa českého nemôže sa zajiste dôstojnejšej oslavy dostať, lež keď ju zastupiteľstvo kráľovského hlavného mesta samo do rúk svojich vezme. Už i zo všetkých strán kráľovstva dochádzajú od korporác a spolkov najčtetnejšie prihlášky k súčasťneniu sa. Rok 1868, keď sme pri kladení základného kameňa k veľkému národnému divadlu manifestovali spôsobom najslavnejším čo jednosvorný a uvedomelý národ, dožije sa toho roku vydania druhého, Bôh dá — ešte veľkolepejšieho, a bude to významnou odpoveďou tým, ktorí dnes majú

nás po svojej „volebnej reforme“ za úplne pochytaných vo svojich sieťach nepriateľských.

Literárni ruch, ktorý slavnosťou touto nastal, a o ktorom som Vám v poslednom liste sdelil, začína už plody svoje niest. Diela našej omladiny, „Kytice ze slovanských národních písní“ vydaná spolkom „Slaviou“ a III. roč. „Ruchu“ nachádzajú sa už v tlači a vyjdú už koncom Júna. Zvlášte zaujímať bude slovenských bratov posledne menované dielo, lebo nadšené Vaše, pane redaktor, vyzvanie k súčasťneniu sa pri ňom, nezostalo bez účinku a ač posial čo do počtu pomerne slabo, je v ňom junač slovenská zastúpená preca. Bude to prvý čelnejší spis literatúry českej svojho druhu, kde totiž obe literatúry,

ktoré posial preca jakosi kosmo na seba sa dívaly, bratsky si podávajú ruky. Daj Bôh, aby krok ten mal v zápätí užšie a užšie sblížovanie sa najbližších bratov slovanských, a aby nezostalo len pri začiatkoch. Dúfajme pre prvýraz aspon to, že jestli doprajú okolnosti vydanie IV. ročníku, omladina slovenská súčasťni sa primerane počtu svojich poetov.

Sme-li teda vôbec slavnosti Jungmanovej povdační, tešíme sa zvlášte na všetky tie krásne diela, ktoré za jej príčinu vyjst majú, a ktoré zajiste literatúru našu ozdobia. Jakmile bude po všetkom, neopomenem Vám podať bližšiu zprávu o obsahu a cene spisov tuto podotknutých. Zatým teda „na zdar!“ a pri Jungmanovej slavnosti „do videnia!“

Charvatecký.

Pavel Jozef Šafárik.

(Dokončenie.)

V českej literatúre nastal živý, nádeje plný ruch. Gróf Gašpar Sternberk založil české Museum. Následkom odhalenia rukopisov Kráľodvorského a Zelenohorského začal Dobrovský a Hanka studovať pamiatky jazyka českého z XIV. a XV. storočia, jako i iné slovanské reči. Jungmann vydal svoje znamenité spisy, jako sú „Historie literatury české“ a „Slovesnost.“ Za týmito vystúpil celý rad nadšených spisovateľov, jako Palacký, Polák, Čelakovský, Kollár, Klicpera, Marek, Sedláček, Presl a iní; medzi nimi vynikal náš Šafárik v prvom rade. A práve v tomto čase, v rokoch dvadsiatich, odvolaný bol Šafárik z tohto účinnivého kruhu buditelov národa českého do Nového Sadu, kde sa stal gymnasiálnym professorom.

A Nový Sad učinil Šafárika tým, čím stal sa Slovanstvu a celému vzdelanému svetu. Ohromné poklady staroslovanského písomníctva nachádzaly sa v blízkej Fruškej Hore, po srbských kláštoroch, kostoloch, školách i archivoch. I prichytil sa hneď k práci a vykoralistil tieto výhody čo najlepšie. Kde sám nemohol výpisky robiť, tam pomáhali mu jeho noví srbskí priatelia. A tak nashromažďoval si Šafárik takú zbierku vzácnych juhoslovan-

ských kníh a rukopisov, jakú snaď nikto posial nesobral. Tu, uprosred čulého života srbského, v kruhoch učencov srbských napísal celý rad výtečných spisov, ktoré mu nesmrtné meno vydobyly. Roku 1823 a 1827 vydal vo dvoch dielach s Kollárom a a Blahoslavom „Písne světské lidu slovenského.“ Ján Kollár rozmnožil túto zbierku a vydal ju vo dvoch sväzkoch r. 1834 a 1835 pod názvom „Národníe Zpiewanky.“ R. 1826 vydal Šafárik v Pešti dielo „Geschichte der Slavischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten.“ Neskôr chcel toto dielo prepracovať, no nedokončil len jednu časť, historiú literatúr juhoslovanských, ktorú po jeho smrti jeho zať J. Jireček v Prahe r. 1864 pod názvom „Geschichte der südslavischen Literatur“ vydal. R. 1833 vyšiel od neho opäť nemecký spis „Serbische Lese-körner.“ Svojim dielom „Über die Abkunft der Slaven“ vzbudil a obrátil veľkú pozornosť na seba. Kráľovská spoločnosť nauk vo Varšave vymenovala ho za svojho člena, jako i učená spoločnosť v Krakove. A čím viacej sa sláva jeho šírila u rozličných kmenov slovanských, tým viac rozmnožoval sa počet jeho nepriateľov, ku ktorým a to tým naj-

zúrivejším patrili, jako obyčajne, Maďaróni. I Maďari boli už umiерáčkom odzvonili jazyku slovenskému a vôbec slovanskému v Uhrách. Jako dnes, tak i vtedy bolo to vlasti zradou, kto pestoval svoj materinský jazyk, — v bohupustom maďarskom a maďarónskom modzgu. Každý hlupák cíti sá byť „povolaným“, aby takého „vlasti zradcu“ týral a robí to usilovne, bo mu kyne mastný úrad, vysoké vyznačenie a môže sa stať „slavným“ človekom, jako bol Csoma Korossi. A či div, že i postavenie Šafárikovo v Novom Sade veľmi „utešené“ bolo? Roku 1825 „rytierskosť“ maďarská odňala mu riaditeľstvo ústavu, ktorý mal sa pretvorit v maďarské gymnasium. Nastaly trapné okamženia pre nášho Šafárika; no „blahodajný vplyv maďarskej kultúry a svobody“ pôsobil, jak obyčajne, na osud jeho ďalší veľmi dobre. Maďarskej „svobode“ máme ďakovať, že Šafárik prišiel 1833 do Prahy, kde mu bol pomocou Palackého roční dôchodok 480 zl. zajistený; i bol priateľmi svojimi Jungmannom, Palackým, Preslom a inými čo najsrdečnejšie privítaný.

V Prahe oddal sa s celou horlivosťou literárnej práci. Za dva roky pracoval tu na svojom znamenitom diele, „Starožitnosti Slovanské“ nadpísanom, ktoré dľa plánu Palackého malo sa skladať z dvoch dielov. V jaseň r. 1835 ležal rukopis prvého dielu pred censurou. V Septembri r. 1836 vyšiel prvý sväzok pomocou „Matice“ a už v Júli 1837 bola celá, 1014 str. silná kniha vytlačená

„Starožitnosti“ Šafárikove tvoria epochu v literatúre československej; ony byly prvým vedeckým spisom, ktorý v nízkom a opovrženom jazyku tomto vyšiel. Šafárikova učenosť, kritický dôvtip, striedmosť úsudku, klasický sloh, hlboká živá vrelosť duše, ktorá cíti, čo píše, ktorá zná nadehnúť i rozplakať, — toto všetko vzbudilo všeobecnú úctu. R. 1836 poctený bol Šafárik pre spis tento veľkým zlatým peniazom, ktorý mu ruská akademia zaslala; i mnohé učené spoločnosti menovaly ho členom svojim dopisujúcim lebo čestným. I vláda rakúska nemohla nepovšimnúť si muža, ktorého meno po celej Europe sa chválne spomínalo. i vymenovala ho r. 1837 za censora. Šafárik nemajúce stálych zabez-

pečených dôchodkov prijal tento úrad. V rokoch 1834 a 1835 redigoval obrázkový týždenník „Světozor.“ Šafárik čo censor osožil veľmi českej literatúre, no pre úradu tohto duchamornú prácu a pre redigovanie „Českého Musejníka“, čo r. 1838 od Palackého prevzal, nemohol vypracovať druhy diel „Slovanských Starožitností“, ktorý mal pojednávať o mravoch a obyčajoch, náboženstve a právach, jazyku a písme, umeniach a vedomostach starých Slovanov. Jaká to škoda pre celé Slovanstvo! R. 1838 vydal preklad a obširný výklad starosrbského „Zákonníka Dušanovho“ a r. 1842 „Slovanský národopis“, statistiku to všetkých národov slovanských.

Roku 1840 vydal spolu s priateľom svojim Palackým veľmi majstrovské úvahy „Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache.“ Ku spisu tomuto chystal už dávno material, lebo v „Musejníku“ nachádzame už predtým pojednávania o literárnej histórii juhoslovenskej a československej, z ktorých len tieto pripomíname: „Přehled nejnovější literatury illyr. Slovanů“ (1833), „O sbírkách slovanských národních písní“ (1838); neskôr stretáme sa tamže s týmito článkami: „O staroslovanských tiskárnách v jihovýchodních zemích“ (1842), „Rozkvět slovanské literatury v Bulharsku“ (1848). Prvé jeho väčšie filologické dielo „Die älteste Denkmäler“ nasledoval pekný Šafárikov úvod ku spisu grófa J. M. Thuna „Gedichte aus Böhmens Vorzeit“, jako i dielo „Rozbor české literatury.“ V „Musejníku“ r. 1847, 1848, 1855 vyšly jeho zdarilé výsledky pátrania v rukopisoch cisárskej knihovne „Klasobraní na poli staročeské literatury. Ďalej zanášal sa Šafárik zamilovanou myšlienkou, že vydá „Slovanského etymologika“, slovník to koreňov slovanského jazyka so sústavou jazykovedy slovenskej. Dielo toto, pre ktoré neupravené material sbieral, nevyšlo nikdy. V „Musejníku“ nektoré úryvky z neho, jako: „O tvoření slov zdvojováním korene“ (1846), „O přetvoření hrdelných souhlásek“ (1847), „Výklad některých gramatických forem v jazyku slovanském“ (1847), „Výklad některých pomístných jmen u Bulharů“ (1847), „Mluvozpytný rozbor čísloslova.“ Súčasne vyšly tlačou tieto

filologické spisy: „Slovo o českém pravopisu“ a „O spisovném jazyku československém.“

Roku 1842 ponuknutá mu bola profesúra slovenskej literatúry v Berlíne, ktorú on neprijal a rakúska vláda menovala ho mimoriadnym kustodom c. k. univerzitnej biblioteky v Prahe. A tak bol učenec náš hmotne preca už raz zaopatrený. Smutná, no pravdivá je to vec, že kde jaký nedouk, keď je pätelizačom, na úslni šťastia a slávy sa blýska, — kdežto mužia zasväťivší celý svoj život duchovníemu blahu človečenstva obyčajne v biede a nedostatku u nás hynú a len zriedka a to v starobe k pokojnému životu sa dostávajú. Po smrti starého Fischera kustosa, zaujal Šafárik jeho miesto, a práve vtedy dala mu pruská vláda rád „pour le mérit,“ jakým tobo času v Rakúsku len knieža Metternich a barón Hügel honosí sa mohli. Roku 1848 stal sa bibliotekárom univerzitnej biblioteky pražskej. Poznamenat musíme, že ho viedeňské ministerstvo do Viedne povolala, aby tam s profesorom Exnerom a S. Zimmermannom nový školní plán vypracoval; i zastupoval tam mierné a spravodlivé požiadavky rakúskych Slovanov — veľmi zdarne.

V sredku literárnych prác zastihol tohto nášho muža vedý búrlivý rok 1848.

Do zlatej stoväzovej Prahy povolany bol vodcami československého národu slovenský sjazd, ktorý mal všetky národy slovenské sbratříť. Medzi predních vodcov a nosičov myšlienky tejto patrila náš Šafárik. Dňa 2. Júna r. 1848 zahájený bol v tereme Žofínskom v Prahe sjazd slovenský, ktorému predsedali Fr. Palacký a Pavel J. Šafárik. Shromáždenie zahájil Palacký, zakončil ho ale rečou náš Šafárik, a činom týmto vystúpil na pole politické. Reč jeho krátka, no vulkanicky uchvacujúca prijatá bola so všeobecným jasotom. Nastali dni utrpenia pre československý národ. Dňa 12. Júna započaly sa krvavé ôsmidenné nepokoje, i tam bolo po občianskej svobode, po sjazde slovenskom, po českom sneme, do ktoreho bol Šafárik v Chrastí čo poslanec vyvolený. Zadaťoval sa za predsedníctvo „Slovenskej Lipy,“ keď videl sa byť v nádejách na volnejší politický život zklamany a utiahol sa do tichej izbetky k oblú-

beným starým svojim literárnym prácam. Do tejto doby padajú práce, ktoré neskôr tlačou vysly, jako: „Památky dřevního písemnictví Jihoslovanů“ (1851), „Pohled na pravěk hlaholského písma“ (1852), „Památky hlaholského písma“ (1853), „Glagolitische Fragmente“ (1857) a „Über die Heimath und den Ursprung des Glagolitismus“ (1858). To bola jeho poslednia vätsia práca. Zamýšľal ešte vydat' mnohé diela; no veľké jeho namáhanie pritiahlo mu dlhotrvanlivý neduh, ktorému konečne skoro celkom i r. 1857 podľahol.

Nastaly r. 1859 pochybnosti o pravosti „Rukopisu Královského“ a tu vidíme Šafárika nášho opäť rázne vystupovať k obrane tejto pamiatky staročeského písomníctva. Nemoc jeho zdala sa byť prekonaná, duch jeho dosiahol predošlej pružnosti. Výsledky svojho bádania o „Rukopise Královskom“ sdelil v niekoľko prednáškach učenej spoločnosti. Veľmi nápadne začal telesne chradnúť, — i ukončil vedeckú svoju dráhu. Ustavičný závrat, tma v očiach, ošklivosť v útrobach sklúčovaly ho, i bol porazený prudkým návalom krčev modzgových. A len teraz opustil temným duchom oviatie siene Klementína a odobral sa do Rodauna vo Viedni, kde vsred detí a vnukov svojich za tri mesiace sa zotavil. Zimu r. 1860 a 1861 strávil pokojne a ticho u svojej rodiny; no tohože roku 24. Júna bol znovu zachvátený trvanlivými krčami a mdlobami, z ktorých len chvílkami k jasnému povedomiu sa prebieral. Krče vracaly sa slabšie a slabšie, no i on slabol a klesal v drienomtu, až dňa 26. Júna na poludnia ticho a bez bolasti ducha svojho obrovského, šlachetného vypustil. Kráľovská Praha dna 28. Júna večierkom dôstojne vyprevaďila ostatky veľkého muža na cintor evanjelický pod Žižkovom, kde odpočívá pod jednoduchým sarkofagom z českého mramoru. Zažialilo celé Slovanstvo nad mohylou veľkého syna a odchovanca najslavnejšieho našich Tatier.

Na rozkaz cisársky vyhotovil sochár Pilz popršie z mramoru, ktoré bolo r. 1863 v knihovne pražskej postaveno. Drahocennú sbierku slovenských kníh a rukopisov, jako i vlastné jeho prípravy k učným prácam, ktoré r. 1863 od snemu českého zakúpené boly, mal šťastie

písateľ riadkov týchto v českom museume v Prahe nedávno videl. A najskvelejší pomník postavil si patriarcha tento vedy slovanskej sám ohromnými a mnohostrannými prácami svojimi, o ktorých sme sa len v krátkosti zmieniť mohli.

Šafárikovu vedu znala si uctiť celá vzdelaná Európa. Že je tomu tak, svedčí ten rad vyznamenaní, ktoré obdržal. Bol on: členom cis. akademie vo Viedni, kráľ. učenej spoločnosti v Prahe, dopisujúcim členom akademie vied v Petrohrade, Berlíne a Mníchove, kr. spoločnosti vied v Göttingách, latinskej spoločnosti v Jene, zemepisnej spoločnosti v Petrohrade, archaeologickej spoločnosti v Odese, učenej spoločnosti v Krakove, spolku pre nizozemskú literatúru v Leidenu, čestným členom pražskej filozofickej fakulty, dejepisnej spoločnosti v Celovci, hist. - statistickej sekcie c. k. moravsko-sliezskej spoločnosti pre orbu, prírodopis a zemezpyt v Brne, spoločnosti pre juhoslovanský dejepis v Záhrebe, university v Charkove a estonskej spoločnosti v Dorpate, čestným údom musea kráľ. Českého, čestným mešťanom kr. hl. mesta Prahy, majiteľom rádu cisára Františka Jozefa a ruského rády sv. Anny II. triedy v brilantoch.

Šafárik bol mužom vedy; vedou chcel kriesiť národ i povzniesť na stupeň schopnosti a sily jeho duševnej a hmotnej hodný. Od mládenectva až po svoju smrť kráľal neunavene za týmto krásnym cieľom. Hlbokomné práce jeho zasahujú do všetkých oborov slavistiky. Bol on i šťastným básnikom, a stál v prvom rade súčasných poetov česko-

slovanských, i musíme obdivovať jeho hlboký cit básnický, hlbokú vrelosť duše, ktoré sa i na spanilom, pokojnom obličaji jeho zračily. Postavy bol mohutnej a súmernej, hlasu zvučného a príjemného a nik nezabudne na tú uchvacujúcu reč, ktorú pri slovanskom sjazde držal, na to žiariace lice a oko, v ktorých zrkadlilo sa s kúzelnou rýchlosťou a dokonalosťou každé hnutie veľkej duše a srdca jeho až do uchacujúceho nadšenia a zničujúceho hnevu. Bol on muž najčistejšieho rázu slovanského. Každý, kto ho znal, ctil si ho vrúčne. Z blízka a z ďaleka navštivovali ho učenci, i prosievali ho pri svojich lit. dielach o radu. Zanechal štyri zdarné dietky, z ktorých sa Vojtech a Ján čo spisovatelia a čo veľkí ctitelia nie len českého, no i nášho národu vyznačujú.

Pyšná je vysoká Tatra na svojho najslavnejšieho syna Pavla Jozefa Šafárika, ktorý prvý s Kollárom hlásal, že ona bola kolískou osemdesiatpäť millionov počítujúceho kmena slovanského, že sme všetci bratia, krv z krvi, kosť z kosti matky Slávy, že milovať máme sa vospolne, aby sme sa stali hodnými nosičmi kultúry medzi národami, aby sme viedli v duševnom a hmotnom svete. A muž tento veľiký žiť bude večne vo vďačnom srdci národa slovanského. I dnes šumejú — a vždycky šumeť budú — vlnky Šajavy, lesy brál Radzima, kraje tichého šťastného rodiska jeho:

„Duch Tvoj, ktorý kriesil spevom synov i dcéry Tatier, slovom hlbokoj učenosti celé Slovanstvo, navždy žije v nás a s nami!“

Slovanskí básnici.

Podáva *Pavel Hečko*.

Básnici slovanskí.

Ján Chalúпка, narodený r. 1791 v Hornej Mičinej, zomrel r. 1871 jako starý evanjelický farár v Brezne. Je on mocný a šťastný buditeľ národného povedomia svojimi znamenitými veselohrami a fraškami, ktoré prekyujú trefnou satyrou, na odrodilcov národ-

ných namerenou, a tu je zvlášte výtečné jeho „Kocúrkovo“ v „Hronke“ 1836 1-3 umiestené. S brané spisy jeho vydáva knílač. účasť spolok v T. Sv. Martine.

Samuel Chalúпка, tohoto mladší brat narodený na Hornej Lehote vo Zvolenskej

stolici r. 1812 a tam až posiaľ čo evanjelický farár žijúci, znamenitý lyricko-epický básnik. Jeho sobrané básne vyšly pod názvom: „Spevy Sama Chalúpký“ v B. Bystrici r. 1868. Básne sú to síce len krátkeho rozsahu, ale možno riecť, že klasické, genia slovenského verne znázorňujúce. V básňach jeho javí sa pri všetkej národnej prostote a rýdzosti, hlbokosť a pravdivosť citu a žiaľ prirodzený; kde ale do budúcnosti hľadí, tam blyška a svieta nádeja v lepšie časy. Také sú: „Smútok“, „Všeslav“, „Zabytý“, „Žiaľ“, „Vešoba“, „Križiak“, „Juhoslovanom“, „Sen“, „Bolo a bude“, a „Starý väzeň“, básne zvlášte podarená, na povesti vosnovaná, dej tragický, končiaci sa však Božou milostou pre kajúceho hriešnika. V epických spevoch je básnik tento nado všetko výtečný, a sotva komu dostižiteľný, opravdivý vzor pre našich mladších básnikov. Spevy: „Mor ho“, „Branko“, „Boj pri Jelsave“, „Lykavský väzeň“, „Junák“ a „Kraľohorská“, sú opravdivé perly a diamanty slovenského hrdinského básnictva. Všetky jeho básne vyborne sa čítajú a spievajú. O básnikovi tomto s radosťou vyznáваме, že je ten najšťastnejší slovenský básnik, a preto chlúbou národa.

Karol Kuzmány, Dr. theologie, narodený v Brezne r. 1806, zomrel r. 1863 v T. Sv. Martine, čo superintendent prešporského okolia, muž všestranne a hlboko učený, k tomu i poetickým talentom sa skvejúci, šťastný svetský i cirkevní básnik. Svoje svetské básne uverejňoval najdriev v „Hronke“ od r. 1836 až 1838 nim vydávanej, v pozdnejšom veku ale, v ktorom pamätihodno, vznešenosťou ideí, vzletom, pravdivosťou myšlenok a hlbkou citu vynikal, ujavňoval svoje krátke básne v časopise Viliam Pauliny-Tóthovom „Sokole.“ Jeho rovne podarené, vysokého vzletu plné nábožné piesne obsažené sú v evanjelickom „Zpevníku“. Svetská pieseň jeho: „Kto za pravdu horí“, pre jej pravdivosť i krásu stala sa všeobecne národnou, tak že už táto pieseň sama by jeho meno zvečnila.

Michal Miloslav Hodža, narodený r. 1811 v Rakši v Turci, úradovavší dlho čo znamenitý evanjelický kňaz v Lipt. Sv. Mikuláši, zomrel r. 1869 čo národný mučedník v Te-

šíne v Sliezske, od národa i pekným pomníkom poctený, mohutný buditeľ a vrelý milovník národa. Jako bol muž tento jedon z najhlbších kresťansko-slovenských vedomcov, tak bol i znamenitý cirkevní básnik a spisovateľ slovenský. Jeho nábožné piesne za tie najznamenitejšie čo do viery, vŕcnosti a nábožného pomazania poklätám. Vydanie jeho svetských básní a vedeckých ešte neuverejnených spisov, túžobne si prajeme.

Sámuel Godra, evanjelický farár v Sr. Plachtincach, narodený r. 1808, zomrel dňa 4. Mája 1873, spísal a vydal v češtine „Múzy dcéra“ 1829 a „Původní mravní bajky“, tiež i satyry a epigrammy od r. 1857—1859. V bájkach a epigrammoch bol najšťastnejší, v iných druhoch básnictva ale srední básnik. Básne svoje vydal v dielku „Petrenček“ r. 1865.

Sámuel Tomášik je ten šťastný spevec, čo zná spievať k srdcu národa. Jeho spevy staly sa prstonárodnými, menovite ten: „Hej Slováci, ešte naša slovenská reč žije,“ ktorú si celé Slovanstvo osvojilo. On je i šťastný historicky novelista.

Karol Štúr, brat nesmrteľného Ludovita, ale od neho oveľa starší, vydal svoje drobné básne v Prešporku češtinou, pod názvom „Ozvěna Tater“ patrí tiež k dobrým básnikom našim.

Ján Trokan, zvláštny básnický talent, ktorý za svojich mladších liet bol v stave vo veselej spoločnosti i u prosried hrnotnej vravy v okamihu podarenú pieseň složiť a to celkom v prstonárodnom slohu. Vydal asi roku 1852 podarenú obsirnejšiu básneň „Myjava“, plnú kresťanských myšlienok; ale že toto dielko nemalo všeobecnejšie národné východište, ostalo bohužiaľ zaznané a pôvodu od ďalšieho písania odstrašilo.

Jonáš Záborský, narodený v Zábóri v Turci r. 1812, je výtečný básnik náš, jehož posiaľ naša mlčanlivá kritika ani oceniť neznała. Preslúl svojou básňou na „Husa“, svojimi „Bájkami“ a dramatickými spisy, jichž posiaľ hojný počet vydal a ktoré napospol vyznačujú sa hlbokými pravdami; i tak zdá sa nám často, jakoby sme Goetheho alebo Schahespearové dramata čítali, keď jeho diela

pozorne čítame. Vytykáno mu síce od dakto-
rých, že sa až prílišne historie u nás ešte
nie dost' kritickéj, držal, a že tu dramata
jeho i čo do umeleckého prevedenia dejov
pre nás najvýznamnejších utrpely, ale tu mu-
síme i to vyznať, že to ťažká vec takto ho
posudzovať, keď on zo stanoviska najviac
objektívneho predstavoval veci, aspon jeho
čistý vždy úmysel pravdomlupnosť, rodolub-
stvo a veľký talent slušného ocenenia zaslu-
hujú. Jeho najvýtečnejší dramatický spis:
„Lžidimitriada“, zosnovaný na ruskej historii,
je dielo opravdu klasické, jemu veľkú slávu
prinášajúce. V dramatách „Poslednie dni
Velkej-Moravy“, „Bitka u Rosanoviec“, „Feli-
cian Sáh“, „Karol Dračský“, „Alžbeta Ludie-
kovna“, „Chorvatská Helena“, „Huňadovci“,
„Dóža“ a „Utišenič“ neobjavil už tolko dra-
matickej sily a umenia. Výborný je ale kus
„Ztroskotanie Srbska“ a „Đorde Černý.“ Či-
nohry „Jánošíkova večera“ a „Stryga“ sú
dobré. Veselohra „Najduch“ je veľmi poda-
rená, a frašky „Bohatý okradač“, „Korhel
a Ožran“, „Cudzoložník“, „Pytač“ a „Pan-
sláv“, napospol trefnými pomenovať sa môžu.
My aspon tak myslíme, že Záborský týmito
dielami nie len nesmrtnú pamiatku v národe
sebe pripravil, ale i česť spôsobil národnému
geniu nášmu. On je i šťastný novelista.

Po tomto zaslúži zo starších básnikov
našich menovaným byť *Eudovit Žello*, zna-
menitý spevec, „Pádu Miliducha“, kniežaťa
polabských Srbov, básen je to tak klassická,
tak verne líčiaca jak cnosti tak i vady za-
hynulých polabských Slovanov a jejich po-
slední zúfalý boj, i tolikými krásami čo do
umeleckého prevedenia, že z nej ani nič ujať
ani k nej dať pridať nemožno. Jej čítanie
pôsobí opravdivý, sladký duševný požitok.
Básnik tento zamlkol bol i nespieval vyše
dvadsať rokov, teraz zase porád tvorí spevy
výborné. Roku 1872 a 73 sdelil nám v „Orle“
na ukážku zo spevu „Svätopluk“, prekrásny
oddiel, je to dielo Hollého „Svätopluka“ da-
leko prevyšujúce; prajeme si, by čo najskôr
vydané bolo.

Po týchto v mnohom ohlade slavných a
výtečných básnikoch našich, nastúpili väčším

dielom v škole Štúrovej a Hurbanovej od-
chovaní básnici mladší i najmladší, z nichž
jedon geniom svojim práve epochu činí u
nás (Sládkovič), iní už dokázali svoj veľký
talent, a iní ešte len svoje poetické nadanie
rozdvíjajú. O nich napospol riecť možno: že
sú ducha umného, kresťanského, mysle ve-
lebnej a svätej, vzdelania všestranného, ro-
zumu zdravého, mocného, vtipu bystrého,
obrazotvornosti bohatej a skvelej, citu hlb-
kého a živého, nadšenia i zápalu veľkého,
chápajúci genia a život národa, píšú krásnou
a milou, uhladenou formou či vo viazanom
alebo neviazanom slohu, a preto lúbezne sa
vylievajú jejich myšlienky a city, sta to mi-
lé a velebné šumenie riek a sladké hrkotanie
potôčkov. Dôvod to veľkého bohatstva a sily
poetického umu slovenského, jehožto pramene
tak snadno vyčerpať sa neľajú, jako to i na-
ša živá kvetistá prósa dosvedčuje, keď že sa
nám abstraktná mluva Nemcov veľmi prieči.
A preto treba nám i o samých učiteľoch
alebo majstroch novej básnickej školy pre-
hovoriť.

Nesmrtný a večne národu svojmu pa-
mätný *Eudovit Štúr*, bol slavnejším svojou
europejskej znamenitosťou vedou, nežli poesiou,
avšak čo kresťanského ducha filosof a pre-
výborný krásneho umenia kritik a znateľ u
všetkých v obore tomto preslávilivších sa ná-
rodov, stal sa nad mieru požeňnaným učí-
telom slovenskej mládeže. Čo teda sám
ohľadom poesie iba medzi obyčajné talenta
patrí, ale čo učiteľ i krásneho umenia, me-
novite básnictva, bol nevyrovnaný. On znal
dávať návod k tomu, jako treba v duchu
slovanskom, národnom, vo forme prstoná-
rodnej básni, oboznamujúc spolu mládež so
všetkými druhmi europejského i slovanského
básnictva. Jeho drobné piesne milo sa čí-
tajú a spievajú, lebo jakokoľvek sú výtvorom
ducha vysoko vzdelaného a výlevom srdca
najslachetnejšieho, sú preca ľahké, jasné a
veľmi nežné, lúbezným závojom zadumenosti
priezračne zakryté. Najlepšia ale a najce-
nejšia jeho básen, je lyricko-epická básen
„Matús Trenčanský“, v ňomž svojho oblúbe-
ného slovenského bohatiera ospevuje. Tento
preslavný muž náš narodil sa r. 1815 v Zaj-

Uhrovci, † 1856 v Modre tragickým spôsobom k veľkej žalosti celého národa.

Dr. Jozef M. Hurban, je od tohoto o veľa šťastnejším básnikom, on už svojou povestou „Svatba Svätoplukova“ obrátil na seba pozornosť slovensko-českých literátov; jeho v ročníkoch „Nitry“ uverejňované drobné básne, menovite tie, ktoré nosia názov „Hlas Tatry“ sú plné sily, života a krásy, tak tiež piesne z rokov 1848 a 1849, ktoré sa hneď v národe ujaly, a piesne pod menom „Piesne na teraz“ r. 1861 osobytne vydané. Jeho

najlepšie poetické slohom neviazaným písané dielo, je však utešene prevedená povesť „Gottsalk“, ktoré pre jeho verné pochopenie a vyličenie ducha a života staropohanského u baltických Slovanov, obdivovať musíme. Hurban teda svojimi almanahy, v nichž svoje a iných básnikov podarené poetické práce uverejňoval a neskôr svojou znamenitou v „Pobladoch“ podávanou kritikou mládež vzdelával, stal sa druhým majstrom po Štúrovi v poesii-slovanskej.

(Pokračovanie nasleduje).

Vítazoslav Hálek.

(Podobizeň na str. 121.)

S osudnou bitkou na Bielej Hore zamĺkla česká Musa, jakoby dakde na tvrdých bralách Blaníku v usedavom plači zaspala bola. „Zelenohorský a Kráľodvorský Rukopis“ bájočnými spevy svojimi prebudily ju — a jarým spevom ozýva sa slovanská zem od Tatier po Šumavské stráne. Po dlhých duchomorných rokoch zaskvely sa na českom Parnase hviezdy prvej veľkosti, jako sú Kollár, Čelakovský, Koubek, Erben, Mácha, Jablonský. Za týmito miláčkami českej Musy kráča celá plejáda nadaných spevcov mladších a na jich čele — Vítazoslav Hálek, čo zvláštna ozdoba krásoumného písomníctva československého.

Vítazoslav Hálek narodil sa dňa 5. Apr. roku 1835 v Dolínku blízko Vodolky v Čechách. Otec jeho Jozef pochádzal z Korycan, ktoré asi hodinu cesty od Dolínku ležia; matka jeho Terezia, rodená Sypecký, vychovaná bola v Korycanech u svojho starého otca Panochu, ktorý 101 rok dožil. Panochov a Hálkov dost veľký statok susedily. Rodičia nášho Vítazoslava sobrali sa proti vôli otcových rodičov i nedostali žiadneho vena a tak započali stav manželský r. 1833 vo veľkom nedostatku. Najali si hostinec do prenájmu v Dolínku a tam — narodil sa Vítazoslav Hálek čo syn hostinského. V Dolínku zdržovali sa rodičia Hálkovi do roku 1838, i prešli do hostinca v Zátvore neďaleko Klo-

mína, kde pobudli za šesť rokov. Zo Zátvora počal Hálek chodiť do školy do Zálezlic i náležal vždy medzi najlepších žiakov a v šiestom roku znal už všetko, čo do dedinskej školy náležalo. Škola začala ho núdiť, i pasával s kamarátmi otcovský dobytok a pri vatre vypravovali si poviestky. To trvalo až do deviateho roku. Zbohatnuvší rodičia prejali hostinec väčší v Bískovicách. Ponevác sa Vítazoslav otec s cestujúcimi tade Nemcami nemohol dohovoriť, dal synka na nemeckú reč do Jastrabia (Habichtstein). Keď sa z tade čo desaťročný chlapec vrátil, prišiel k rodičom farár Honzík z Kojetíc, i ten riekol po malej rozmluve s Vítazoslavom: „Milý Hátku, váš syn zná nemecky, ale len tak „humpolácky;“ viete čo, dajte ho na rok do Prahy, tam si oblomí jazyk.“

A tak prišiel malý Hálek do Prahy do školy trinitárskej, vtedy celkom nemeckej i musel zakúsiť všetky „radosti“ tehdajšieho vyučovania. Po roku sretol sa Vítazoslav s Honzikom v Prahe a ukazoval mu s radosťou, jaké dobré vysvedčenie si domov nese. Farár nahovoril rodičov, aby synka na studiach nechali; matka chcela mať z neho kňaza. R. 1847—1848 postúpil Hálek na gymnasium staromestké. Tu vyučoval horlivý vlastenec František Svoboda, ktorý znal každým českým svedomím zatriasť. Neskôr prišli na gymnasium professori Šumavský,

Štulc a iní. A tu mládež zrazu prichádzala k národnému upovedomiu, a tak i náš Hálek, ktorý do 14 roku žiadnej inej, mimo školskej knihy nečítal. Boli medzi jeho kamarátmi nektorí, ktorí mnoho čítavali a s tým sa vychluovali. Toto pohlo i Háľka k čítaniu. Vítazoslav náš bol vo štvrtej triede, keď Štulc, ktorý učil češtinu, raz jeho úlohu čo do slohu prehlásil za vzornú a čítal ju studentom vo všetkých triedach. Súdruhovia vyvolili si Háľka jakoby za literárnu svoju hlavu. Hálek vyvolený je za redaktora písaného časopisu „Přípravy;“ na druhý rok premenili si malí literáti „Přípravu“ vo „Varito a Lýru,“ tretí ročník nazýval sa „Varito.“ Sem písali poviedky, básne, pojednania atď. Mimo toho sriadili si spolok, v ktorom každý prevzal nektoré odvetvie slovanských vedomostí, jedon literatúry, druhý dejepis, tretí bájoslovie atď. a o tom, čo kto vedel prednášal ostatným. To dialo sa tajne v dobe Bachovej. Policia to vypátrala. Hálek bol zo školy odvedený k miestodržiteľstvu, i mal byť odvedený lebo k vojsku alebo zo škol vyhodený. Vyšetrovanie trvalo cez celý rok i proti studentom i proti českým professorom. Školský zákon zakázal schôdzky a vydávanie písaného časopisu, riaditeľ gymnasia, Klicpera, daný do pensie, mnohí professori boli suspendovaní a presadení.

Na gymnasiame prečítal Hálek celú českú literatúru, ďalej Mickiewicza, Puškina, Kollára, Sofokla, Homera, Shakespeara a iných. Divadlo ho veľmi vábilo, a keď nesmel písať, navštevoval toto. R. 1855 dokončil gymnasium s výtečným prospěchom, i vstúpil na fakultu filozofickú venujúc sa studiam filologie. Rodičia chceli mať z neho kňaza i zanevrelí na neho. Hálek zápasil musel s najväčším nedostatkom. Živil sa vyučovaním mladších studentov i navštívovav usilovne vysoké školy. No, nenašiel v klasicizme to, čo hľadal; i horlive začal navštevovať prednášky o histórii, filozofii a esthetike slovanskej a poslúchal Schleichera a Hattalu.

Čo básnik vystúpil do verejnosti už na gymnasiame. V „Zlatých klasach“ vyšiel „Sejček,“ v „Lumíre“ „Nekřtěncova dušička.“

R. 1858 prihlásil sa k táboru básnikov lyricko-epickou básňou „Alfred,“ ktorá pri svojom objavení sa spôsobila skutočnú sensáciu, áno i prísny „Musejník“ veľmi pochvalnou úvahou zmienil sa o nej. „Alfred“ rozobraný bol už prvého roku a vyšiel opäť r. 1861 u Kobra v sobraných spisoch Háľkových. „Večerní písně,“ ktoré vyšly r. 1859 nákladom J. R. Vilímka, povstaly z milostných pomerov medzi nim a jeho terajšou pani manželkou, dcérou dr. Mikuláša Horáčka, kde Hálek čo domový učiteľ štyri dievky jeho vyučoval. Vyznaním lásky stávaly sa „Večerní písně,“ z ktorých vždy nektorú v papierik zaobalenú vtisol do ruky deve, keď odchodil od vyučovania. Toho času spojil sa Hálek s J. Nerudom, Joz. Fričom, R. Mayerom, J. Barákom a založili almanah „Máj,“ ktorého redakciu za štyri roky Hálek viedol. Do „Mája“ vkládal svoje básne a poviedky. R. 1859 vydal básen „Mejrima a Husejn,“ ktorej látka vzatá je zo života juhoslovanskeho. R. 1860 dňa 11. Marca vystúpil na pole dramatické v tragedii „Carevič Alexej,“ ktorá sa skvelým výsledkom na javišti provodzovala. Ešte skvelejšieho výsledku dosiahol r. 1861 „Záviš z Falkenštejna.“ I jeho „Kráľ Rudolf“ dostal odmenu, i bol v Plzni so zdarom provodzovaný, keď v Prahe pre censuru dávaný byť nesmel. Menšieho štastia mal s dramatom „Kráľom Vukašinom,“ ktorý u kritiky nedošiel smilovania, ačkoľvek dostal vypísanú odmenu a nim prozatimné divadlo otvorené bolo. Podobne viedlo sa tragedii „Catilina.“ To isté nedá sa povedať o tragedii „Ammon a Tamar,“ ale, ačkoľvek nemá veľkú cenu dramatickú, cenu literárnu, poetickú nik jej odoprieť nemôže a nesmie.

Čo lyricko-epický básnik je Hálek veľmi šťastným. Roku 1864 vydal u Grégra lyricko-epickú básen „Goar,“ ktorá bola všestranne skvele uvítaná. To samé platí o básni „Černý prapor,“ ktorá r. 1867 vyšla. „Dědicové Bílé Hory,“ básen vydaná r. 1869 rozobraná bola za niekoľko mesiacov a musela byť r. 1870 opäť vydaná. Nad mieru skvelého uvítania dostalo sa Háľkovej básni „Děvče z Tater,“ v ktorej opisuje sa život tatranských

hôr našich. Prekrásna báseň táto vyšla r. 1871 Najviacej ale ocenila kritika najnovšie Hálekovo dielo „V přírodě“, ktoré vyšlo r. 1872 na jar.

Hálek je i nadaný novelista. Pripomíname tu len poviedky, ktoré vyšly u Kobra, román „Komediant“, r. 1870 u Grégra a Dattla vyšlé „Tri povídky“. V „Květoch“ vyšlo viac jeho noviel, vo Vlčkovvej „Osvěte“ uverejnil dve krásne novely: „Pod dutým stromem“ a „Na vejminku.“

Aby poznal Slovanstvo a tak zdarile literárne pracovať mohol, vybral sa na cesty. Tak podnikol r. 1862 s dr. Jul. Grégrom cestu do Tatier, ktorú v náhle rozvodnenej rieke skoro životom zaplatili, na naše Slovensko a vôbec do Uhier. Spolok „Svatobor“ dal mu roku 1865 stipendium i precestoval Krajinu, Chorvátsko, Prímorie, Dalmáciu, Čiernu Horu, grecké ostrovy, zdržoval sa v Carihrade a robil výlety do Malej Asie, ďalej cez Bulharsko a Srbsko vrátil sa do Chorvátska. R. 1870 precestoval so svojou manželkou opäť Krajinu, Prímorie, horniu Itáliu, Tyrolsko a Bavorsko.¹⁾

Čo sa ešte Hálkovéhó literárneho pôsobenia týka, vydával mimo „Máj“, „Slovan-

ské besedy“ u Kobra, prevzal po Mikovcovi „Lumír“, ktorý po roku premenil na illustrovanú „Zlatú Prahu“, bol až do r. 1867 feuilletonistom „Nár. Listov“, r. 1866 zaražil s J. Nerudom „Květy“, ktoré čo výborný illustrovaný týždenník roku 1872 nevšímavosťou obecnstva zanikly. I v spolkovom živote hrá on čestnú úlehu. S dr. J. Grégrom, F. Pivodom a dr. Procházkom sriadil spolok „Umělecká Beseda“, i bol za štyri roky jednatelom, teraz je už na štvrtý rok starostom odboru literárneho a druhým starostom spolku toho vôbec. On je členom výboru „Matice lidu“, výboru sboru pre vystavenie národného divadla, výboru spolku „Osvěta“ a t. d.

O Hálkovi, o tomto miláčkovi Musy českej, nemožno ešte dnes platný súd vyniesť. Český pobratimný národ, no i my Slováci očakávame od neho ešte mnoho spevov, jaké sú najme „V přírodě“. My radujeme sa na jeho ešte skvelejšiu budúcnosť, a ctíme si ho už teraz čo veľkého básnika, bo známe, že

Soud Boží na se národ zve,
Jenž pěvce své ctít neví,
A nejstrašnější kletbou jest,
Když Báh odejmul zpěvy.

Čápi.

(Vyobrazenie na strane 133).

Pripojený obrázok predstavuje nám u nás veľmi obľúbeného ptáka, čápa, či bociana, bohďala (Ciconia). Má on zobák tlstý, málo rozštiepený a bez zliabku, prsty všetky tri blanou naplo srastlé; klepoce zobákom, jakoby hlas vydával. U nás máme čápa bieleho (Ciconia alba), ktorý najradšej vo väzoch a po strechách, i za komínom hniezdi. Ľud náš hovorieva, že tomu domu Božie požehnanie a ochranu, zvláste pred ohňom prináša.

¹⁾ Kedy že sa u nás nádejplní spisovatelita takto podporovať budú, aby, nadobnúc si na cestách skúseností, obohatiť mohli našu mladistvú literatúru? Či nám netreba odborne vzdelaných spisovateľov?! Odporúčame toto smerodajným kruhom k uváženiu.

Red.

Jestli odstahuje sa čáp z nektorého domu sám, zastihne dom ten nešťastie; kto mu hniezdo rozbúra, podpáli mu vraj dom žeravým uhlom, ktorý z pola donesie. A gazdovia naši kladú často na štít domu, najmä za komín staré koleso, do ktorého si čáp hniezdo z prúfa, slamy, trávy a rákosia spletá a každoročne zpoza medzizemného mora do neho sa vracia. Živí sa zvieratmi obobjíivelnými, žabami, hadami, drobnými ssavcami a ptákami. V Auguste nastupuje svoju púť do Egypta, a vracia sa začiatkom Marca. Zkrotený býva veľmi učelivý a neputuje viac za more. Pre svoju vážnu postavu, jako i preto, že plieni škodných živočíchov, a že sa tak prítulne zdržuje pri dome, milovali ho

Judia, najmä i naši pradedovia od dávna. Čápmi milým susedom je vrabec, pod hniezdom jeho často hniezdi mnohá rodina vrabacia, snáša sa dobre s domácim pánom v hornom patre. I Rusom a Poliakom je čáp posvätným ptákom.

Dopis.

V Prahe, dňa 20. Júna 1872. Velačený pane redaktor! Dňa 12. a 13. Júla t. r. slávi národ česko-slovanský spôsobom bohda veľkolepým pamiatku narodenia Jozefa Jungmanna pred sto rokmi.

Bol zajiste Jozef Jungmann jedným z najvätsích synov národa nášho: plody ducha a pilnosti jeho zajistily mu nehynúcu slávu v literatúre českej, za blahodajné pôsobenie jeho jakožto vzdelavateľa a kriesiteľa národnosti českej zo stáročnej poroby duševnej v rodnom ľudu svojom, jest mu národ český k večným diekom zaviazaný.

Avšak Jungmann nemá len zásluh o národnosť českú, Jungmannovo meno teší sa tiež chvalnému hlaholu i po všetkých iných národoch slovanských. Jungmann bol jedným

z tých prvých mužov slovanských, ktorí vedľa lásky k národu svojmu prilnuli celým srdcom ku všetkým vetvám veľikej rodiny matky Slávy, on bol z prvých, ktorí budili literárniu vzájomnosť slovanskú: a plody ducha jeho nemajú snáď menšiu dôležitosť pre Slovanov výbec lež pre Česko samé, jest teda deň oslávenia pamiatky narodenia Jozefa Jungmanna pred sto rokmi nie len sviatok český, ale sviatok všetkých Slovanov.

A preto dovoluje si podpísaný komitét Slovutnosti Vašej dať vo všetkej úcte zpravu o odbývaní slavnosti vyššie zmienenej a pripojiť k tomu i najzdvorilejšie pozvanie k nej. Za výkonný komitét slavnosti Jungmannovej: Dr. F. L. Rieger, predseda, Dr. Joz. Emler, jednatel.

Listáren redakcie a administrácie.

S Božou a šlachetných slovanských duší pomocou zakončili sme prvý polrok časopisov našich. Všeobecná pochvala, ktorá sa nám v časopisoch našich a inojazyčných dostala, dokazuje nám, že sme dľa možnosti dôstojne vyplnili sľub a úlohu svoju. Na silu a vôľu nám nezchádza, no na dostatočnej hmotnej podpory zo strany veľacteného slovanského obecnstva. A preto prosíme čo najsnaznejšie všetkých ct. pp. odberateľov, jak tohto tak minulých ročníkov, by nám svoje pred- a nedoplatky čím skôr, aspon do konca Augusta, láskave do Prievídze odoslať ráčili. V druhom polroku podávať budeme obrazy zo svetovej výstavy a zaujímavé cesto- a národopisy, čo ct. obecnstvo veľmi zaujímať bude. Ano, prosíme priateľov svojich, aby sa snažili naše časopisy v kruhoch svojich odporúčať, bo dávame z každého čísla do 300 výtiskov viac tlačíť, lež máme odberateľov, a tak môžeme vždy ešte s úplnými číslami slúžiť. Napred k zvelebeniu slovanského krásoumného písomníctva! — P. A. R. v S. Reklamované čísla roč. IV., jako i ročníky II. a III. posielame za udanú cenu; I. roč. nemáme, rozchytal sa hneď. — P. F. Š. v R. Veľmi to krásny podnik, keď p. Turzo obstará

ide fotografickú podobieň nášho mádoústeho nesmrteľného poetu Sládkoviča. Každý Slovák si ju zapatri. Material pre jeho životopis od pp. G. a K. veľmi túžobne čakáme, bo sľubili sme ho i českým listom, ktoré veľmi po ňom túžia. Na zdar! — P. J. F. v V. L. Mali ste nám hneď prvé číslo nazpäť poslať, a nie až piate, kde sme si dali obálky tlačíť; — tak sa veru slovenská spisba nepodporuje! — P. J. G. v H. V básni „Isten“ poprehadzoval sadzač akcenty a na miesto remeľ, sádzal remeť atď. My za to nemôžeme, jako vôbec za chyby tlače, bo sme korektúru pre vzdialenosť svoju od tlačiarne sveriť museli cudzím rukám. Nemajte za bánosť. Píšte nám častejšie. — P. J. E. D. v M. Vaše drama prečítali sme bežne, i presvedčili sme sa, že máte veľké nadanie. Keď bude času, napíšeme Vám svoje poznámky. Studujte usilovne národné povesti a piesne, potom slovanských poetov. Radili by sme Vám, aby ste teraz len povesti písali, kým si nadobudnete plynňu, jadnú a plastickú reč a predbežné vedomosti, ktoré každý poet zapatriť si musí, kým chce popustiť úzdu svojmu Pegazovi. — Oprava. Na str. 121 v prvom riadku miesto j e h o, má stáť jak o.

Predpláca sa u redakcie a administrácie v Prievídzi (Privigy):

Celoročne na „Orla“ a „Slovesnosť“ 4 zl., polročne 2 zl. r. č. — Študujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učítelia obdržia oba časopisy za 2 zl. „Orla“ a „Slovesnosť“ možno i osobitne obdržať a vtedy stojí „Orla“ 3 zl., „Slovesnosť“ 1 zl. — Oba časopisy vychádzajú ročne vo 12. sošitoch, 4—5 hárkov silných, každého mesiaca na štvorke. — Roč. II. a III. „Orla“ možno dostať po 3 zl., mládež po 2 zl.

Majitel a vydavateľ Andrej Truchlý-Sytniansky. — Knihhtlač.-úcast. spolok v T. Sv. Martine.